

MAAHANMUUTTOTAUSET AMMATILISESSA KOULUTUKSESSA – TILANNEKUVA

1. painos

© Opetushallitus

Raportit ja selvitykset 2024:3

ISBN 978-952-13-6949-0 (pdf)

ISSN-L 1798-8918

ISSN 1798-8926 (pdf)

Taitto: PunaMusta Oy/Sisältö- ja suunnittelupalvelut

www.oph.fi

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	4
JOHDANTO	6
TILANNEKUVASSA KÄYTETYT LÄHTEET	8
1 MAAHANMUUTTOTAUSTAISET AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA	10
Opiskelijat tilastojen valossa	10
Yhteishaku	18
Nivelvaiheen koulutukset	21
2 OPINTOJEN KULKU	23
Siirtymät ammatilliseen koulutukseen	23
Kielitaidon ja opiskeluvalmiuksien arviointi ammatillisen koulutuksen aloitusvaiheessa . . .	24
Opiskelu ammatillisessa koulutuksessa	26
Läpäisy ja keskeyttäminen	30
Työllistyminen ja jatko-opintoihin siirtyminen	33
3 OPPIMISEN TUKEA	37
Opiskeluvalmiuksia tukevat opinnot (OPVA)	37
Eriytynyt tuki	39
Kielitietoisuus	41
Tuki työpaikalla järjestettävässä koulutuksessa	42
Yhteiset tutkinnon osat	43
4 OPISKELIJOIDEN HYVINVOINTI	46
Tyytyväisyys elämään ja opiskeluun	46
Harrastuneisuus	47
Opiskeluympäristön turvallisuus sekä kiusaamisen ja syrjinnän kokemukset ja niihin puuttuminen	47
LÄHTEET	50

TIIVISTELMÄ

Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista oli 15 % muun kuin suomen- tai ruotsinkielisiä vuonna 2023. Osuus on jonkin verran kasvanut viime vuosina. Erot tutkintotyypeittäin ovat varsin suuria. Ammatillista perustutkintoa opiskelleista muunkielisten osuus vuonna 2023 oli 17 %. Eniten opiskelijoita on ammatilliseen koulutukseen viime vuosina tullut Venäjältä, Virosta, Filippiineiltä ja Irakista. Ukrainalaisten määrä on kasvanut merkittävästi vuosina 2022 ja 2023. Opiskelijoissa on myös paljon Suomeen aikuisena muuttaneita, mikä näkyy siinä, että muunkieliset ovat keskimäärin vanhempia kuin kotoperäisiä kieliä puhuvat.

Kun tarkastellaan erikseen saman vuoden keväällä perusopetuksen päättäneitä oppivelvollisia, joilla on velvollisuus hakeutua koulutukseen, havaitaan, että myös muun kuin suomen- tai ruotsinkielisistä suurempi osa hakeutuu ensisijaisesti lukiokoulutukseen. Tutkintokoulutukseen kuitenkin pääsee heistä suomen- ja ruotsinkielisiin nähden pienempi osa. Sen sijaan nivelvaiheen koulutuksessa aloittaneiden muunkielisten opiskelijoiden määrä on niihin hakeneita suurempi. Tilastot eivät kerro maassaoloaikaa.

Maahanmuuttotaustaisten suosituimmat koulutusalat poikkeavat hiukan kotoperäisiä kieliä puhuvien suosikeista. Muunkieliset suorittavat suhteessa enemmän esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan, ravintola- ja catering-alan sekä puhtaus- ja kiinteistöpalvelualan perustutkintoja, kun taas esimerkiksi vähemmän sähkö- ja automaatioalan perustutkintoja kuin suomen- ja ruotsinkieliset.

Muunkielisistä ammatillisen koulutuksen opiskelijoista hieman suuremmalla osalla on tavoitteena tutkinnon osa tai osia kotoperäisiä kieliä puhuviin nähden. Suuntaa voidaan pitää positiivisena tapauksissa, joissa aikuisopiskelijalla on aikaisempaa osaamista, ja tutkinnonosatavoitteisella koulutuksella voidaan joustavasti täydentää työmarkkinoille tarvittavaa osaamista koko tutkinnon suorittamisen sijaan.

Muunkielisten opiskelijoiden opiskelu kestää kotoperäisiä kieliä puhuviin verrattuna hiukan pitempään. Esimerkiksi vuonna 2017 ammatillisen peruskoulutuksen aloittaneista suomen- ja ruotsinkielisistä tutkinnon oli suorittanut 3,5 vuoden kuluttua 63 %, kun taas muunkielisistä 58 %. Vastaavasti opinnoissa jatkaneiden osuus on ollut suhteessa suurempi.

Vaikka muunkielisten hyvinvointia ja motivaatiota kartoittavissa kyselyissä korostuu yleinen tyytyväisyys opintoihin, kohtaavat maahanmuuttotaustaiset opiskelijat muita useammin kiusaamista ja häirintää. Esimerkiksi Arvo-päättökyselyyn kaudella 2022–2023 vastanneista muunkielisistä lähes joka kymmenes (9 %) oli henkilökohtaisesti kokenut kiusaamista, syrjintää tai häirintää oppilaitoksessa tai työpaikalla, kun osuus kaikista vastaajista oli 5 %.

Maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden hyvinvointiin ja sen edistämiseen tulisi edelleen kiinnittää huomiota muun muassa opintojen ohjauksessa, yhteisöllisessä opiskeluhollossa ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelutyössä. Eri selvitysten perusteella huomiota tulisi kiinnittää kielitietoiseen opetukseen, opintojen henkilökohtaistamiseen ja tuen tarjoamiseen sekä työpaikkaohjaajien ohjausvalmiuksiin.

SAMMANDRAG

Av de studerande inom yrkesutbildningen hade totalt 15 % ett annat modersmål än finska eller svenska år 2023. Andelen har ökat något under de senaste åren. Det finns stora skillnader mellan olika examenstyper: Av dem som studerande för en yrkesinriktad grundexamen år 2023 uppgick andelen studerande med ett annat modersmål än finska eller svenska till 17 %. Under de senaste åren har det största antalet utländska studerande inom yrkesutbildningen kommit från Ryssland, Estland, Filippinerna och Irak. Antalet studerande från Ukraina har ökat märkbart år 2022 och 2023. Bland de studerande finns även många som har flyttat till Finland som vuxna. Det här syns tydligt genom att de studerande med ett annat modersmål i genomsnitt är äldre än de studerande som har finska eller svenska som modersmål.

När man tittar närmare på läropliktiga som under våren samma år slutfört den grundläggande utbildningen och därmed har en skyldighet att söka sig till utbildning, kan man konstatera att även största delen av de studerande med ett annat modersmål än finska eller svenska i första hand söker sig till gymnasieutbildning. Det är ändå en mindre andel av dem som antas till examensutbildning än studerande med finska eller svenska som modersmål. Däremot är antalet studerande med ett annat modersmål som påbörjat utbildningar i övergångsskedet större än antalet som sökt till utbildningarna. Hur länge de studerande har vistats i landet framgår inte av statistiken.

De mest populära utbildningsområdena bland personer med invandrarbakgrund skiljer sig något från favoriterna bland personer med finska eller svenska som modersmål. Studerande med ett annat modersmål avlägger till exempel förhållandevis fler grundexamina inom social- och hälsovårdsbranschen, restaurang- och cateringbranschen och rengörings- och fastighetservicebranschen. Däremot avlägger de till exempel färre grundexamina inom el- och automationsbranschen än personer med finska eller svenska som modersmål.

Av studerande med ett annat modersmål inom yrkesutbildningen har en något större andel som mål att avlägga en examensdel eller flera examensdelar jämfört med studerande med finska eller svenska som modersmål. Den här utvecklingen kan anses vara positiv när det gäller vuxna studerande som har ett tidigare kunnande som kan kompletteras för att svara mot behoven av kunnande i arbetslivet. I stället för att avlägga en hel examen kompletterar de sitt kunnande genom utbildning i enskilda examensdelar.

Studietiden för studerande med ett annat modersmål är något längre än för studerande med finska eller svenska som modersmål. Som exempel kan nämnas att av de studerande med finska eller svenska som modersmål som inledde sin grundläggande yrkesutbildning år 2017 hade 63 % avlagt examen efter tre och ett halvt år. För studerande med ett annat språk som modersmål var andelen 58 %. På motsvarande sätt har andelen studerande som studerat vidare varit större relativt sett.

Även om det i enkäter som kartlägger välbefinnandet och motivationen bland personer med annat modersmål än finska eller svenska framkommer att de studerande över lag är nöjda med studierna, upplever studerande med invandrarbakgrund oftare mobbning och trakasserier än andra studerande. Till exempel hade nästan var tionde (9 %) av de studerande med annat modersmål än finska eller svenska, som besvarade slutenkäten i Arvo 2022–2023, personligen upplevt mobbning, diskriminering eller trakasserier på läroanstalten eller arbetsplatsen. Motsvarande andel för alla studerande var fem %.

Det finns fortfarande orsak att särskilt främja välbefinnandet bland studerande med invandrarbakgrund till exempel inom studiehandledningen, den gemensamma studerandevården och planeringen av jämställdhet och likabehandling. Utredningar visar att man borde lägga stor vikt vid språkmedveten undervisning, personlig tillämpning av studierna och möjligheten till stöd samt vid arbetsplatshandledarnas handledningsfärdigheter.

JOHDANTO

Tässä tilannekuvakatsauksessa tarkastellaan maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden nykytilannetta ammatillisessa koulutuksessa. Tilannekuvaan on koottu saatavilla olevaa tietoa tilastoista ja selvityksistä pääasiassa 2020-luvulta. Katsauksessa luodaan kuvaa maahanmuuttotaustaisista opiskelijoista ammatillisessa koulutuksessa muun muassa haku- ja opiskelutilastojen, opiskelun tuen sekä siirtymien sujuvuuden näkökulmista.

Tilannekuvan pohjana ovat ensisijaisesti opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen ja Tilastokeskuksen tilastot, opetus- ja kulttuuriministeriön ja valtioneuvoston tilaamat selvitykset sekä Kansallisen koulutuksen arviotikeskuksen Karvin arvioinnit.

Ammatillinen koulutus on keskeinen jatkuvan oppimisen ja työllistymisen keino. Väestön ikääntyessä ja osaavan työvoiman kysynnän kasvaessa ammatillisen koulutuksen merkitys maahanmuuttotaustaisen työvoiman kouluttamisessa ja suomalaiseen yhteiskuntaan kotouttamisessa vahvistuu. Tämän vuoksi maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden koulutukseen hakeutumista ja valintaa, osaamisen hankkimista, opiskelun tukea ja opiskeluhuoltoa, sujuvia siirtymiä ja läpäisyä on tarpeen seurata ja kehittää. Julkaisun tarkoituksena on koota tilannekuvaa maahanmuuttotaustaisista opiskelijoista ja heidän opintojensa kulusta tuoreimpien tilastojen ja selvitysten valossa kehittämistyön pohjaksi.

Julkaisun laatimiseen ovat osallistuneet Opetushallituksen opetusneuvokset Laura Jauhola, Marjut Kuokkanen, Taija Paasilinna ja Inka Ruokolainen sekä tiedonkeruun alkuvaiheessa korkeakouluharjoittelija, hallintotieteiden ylioppilas Janina Elomaa. Lisäksi Opetushallituksen ammatillisen koulutuksen ja tietopalveluiden muut asiantuntijat ovat avustaneet ja kommentoineet julkaisun koostamista eri vaiheissa.

Maahanmuuttotaustaisilla henkilöillä tarkoitetaan tässä julkaisussa äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia henkilöitä. Määrittely äidinkielen perusteella on valittu siksi, että se on yleisin koulutustilastoissa käytetty luokitteluperuste. Tällöinkin on hyvä tiedostaa, ettei väestötietojärjestelmään merkitty äidinkieli sinällään kerro opetus- ja tutkintokielen osaamisesta tai suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksen tarpeesta. Joissakin tilastoissa maahanmuuttotaustaisia tarkastellaan kansallisuuden tai syntyperän mukaan, ja näitä tietoja on tarvittaessa käytetty tukemaan kokonaiskuvaa. Raportissa käytetään toisinaan käsitettä kotoperäiset kielet, joka kattaa pääsääntöisesti koulutustilastoissa käytetyt kieliryhmät, eli suomen, ruotsin ja eri saamen kielet¹. Tällöin tarkasteluja ei ole tehty näiden kielten puhujien välillä, vaan vertailua on tehty suhteessa muunkielisiin.

Tilannekuvan ensimmäisessä luvussa kuvataan maahanmuuttotaustaisten hakijoiden ja opiskelijoiden määriä ammatillisessa koulutuksessa ja nivelvaiheen koulutuksissa. Toisessa luvussa tarkastellaan opintojen kulkua, läpäisyä, keskeyttämistä sekä työelämään sijoittumista. Kolmannessa luvussa käsitellään opiskelun tuen muotoja, tuen saatavuutta ja haasteita sekä maahanmuuttotaustaisille suunnattua opetuskielen opetusta ja kielitietoisuutta. Neljäs luku keskittyy maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden hyvinvointiin erityisesti opiskelijoille kohdistettujen palautekyselyiden valossa.

1 Kotoperäisiin kieliin kuuluvat suomi, ruotsi, pohjoissaame, inarinsaame, koltansaame, karjala, romanikieli, jiddiä, tataari, suomalainen viittomakieli sekä suomenruotsalainen viittomakieli. Ks. <https://www.kotus.fi>

Maahanmuuton kasvaessa myös muuttotaustaisten opiskelijoiden määrä on viime vuosien aikana ollut kasvussa. Maahanmuuttovirtojen sekä korostuneen työvoiman ja osaamisen tarpeen kasvaminen luo tarvetta selvittää tilannetta ammatillisessa koulutuksessa vastaajana. Pitovoimaan panostaminen ja Suomeen saapuvien koulutus- ja työllistymispolkujen vahvistaminen ovat nyt entistä merkittävämmässä asemassa.

Yhteiskunnalliseen tarpeeseen vastaaminen luo tarvetta tuoda esille muun äidinkielisten opiskelijoiden tilannetta suomalaisessa yhteiskunnassa. Tilannekuvasta hahmottuu se, että Suomeen muuttaneiden tai muun äidinkielisten opiskelijoiden opintojen suuntaus ja kulku poikkeavat usein suomen- ja ruotsinkielisten opintopoluista. Tilastollisesti on nähtävissä opiskelijoiden hakevan ja suuntaavan tietyille aloille, joista kauppa ja hallinto, terveys- ja hyvinvointialat sekä palvelualat ovat pitäneet kärkisijoja jo usean vuoden. Uutta suosiota on viime vuosien aikana kasvattanut myös tietojenkäsittely ja tietoliikenne, eli ICT-ala. Sukupuolten välinen suuntautuminen noudattelee pääsääntöisesti kantaväestön hakutilastoja. Toisaalta eriytyviin koulutuspolkuihin vaikuttaa myös se, että opiskelijoissa on paljon ns. myöhään maahan muuttaneita, mikä heijastuu myös siihen, että henkilöiden ikäjakaumassa on selkeästi enemmän hajontaa verrattuna suomen- ja ruotsinkielisiin.

Maahanmuuttovirtoja voi tarkastella eri lähtökohdista. Suomeen hakeudutaan lähtökohtaisesti työ-, perhe- tai opiskeluperusteisesti ja poikkeusvuosia lukuun ottamatta harvemmin turvapaikkaperusteisesti. Maahanmuuttoviraston tilastoista on olennaista todeta Suomeen suuntautuneen maahanmuuton kasvaneen huomattavasti erityisesti ensimmäisten oleskelulupahakemusten perusteella. Kun vuosina 2018 ja 2019 niiden määrä oli noin 6 000 kappaletta vuodessa, vuonna 2022 ensimmäisten oleskelulupahakemusten määrä oli jo lähes 10 000. Viime vuosien aikana maahanmuutto erityisesti opiskelun perusteella on kasvanut. Vuonna 2022 ensimmäisiä oleskelulupia opiskelun perusteella myönnettiin enemmän kuin koskaan aiempina vuosina, 8 383 kappaletta. Opiskeluperusteisten oleskelulupahakemusten kokonaismäärä oli siis korkeampi kuin aikaisempina vuosina, 9 855 kappaletta. Kokonaishakemuskokouksen kasvu näkyy kaikilla koulutusasteilla, ja kasvua havaittiin myös toiselle asteelle suuntaavien opiskelijoiden määrässä.

Hakemusten nousun taustalla on ollut useita vaikuttavia tekijöitä. Edellisellä hallituskaudella tehtiin useita toimenpideuudistuksia ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden houkuttelemiseksi. Hallituskauden 2019–2023 toimenpiteiden tarkoitus oli kolminkertaistaa ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä vuoteen 2030 mennessä. Vuoden 2024 hakijamääräksi on arvioitu 9 000 henkilöä. Tulevaisuudessa kansainvälisten opiskelijoiden kokonaismäärän kehitys on paitsi oppilaitosten aloituspaikkojen, myös Suomen vetovoiman varassa. Koulutusvienti, erilaiset tutkintomuodot sekä muut toimenpiteet, kuten erilaisten tutkintoon johtamattomien koulutusten kehittäminen tulevat todennäköisesti lisäämään opiskelijoiden määrää kaikilla koulutusasteilla. Koronapandemian ja muiden muuttuvien maailmantilanteiden vuoksi muutoksen pysyvyydestä ei kuitenkaan voi vielä tehdä johtopäätöksiä.

Kun tarkastellaan Suomen vetovoimaisuutta, voidaan todeta ammatillisella koulutuksella olevan suuri rooli ja vastuu muiden kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvien henkilöiden koulutuksessa ja kotoutumisessa. Koulutukseen saapuu henkilöitä eri taustoista ja näiden henkilöiden kotoutumista osaksi suomalaista yhteiskuntaa tukevat etupäässä kotoutumiskoulutus, tutkintoon valmentava koulutus (TUVA) sekä toisen asteen ammatillinen koulutus. Näistä kahteen jälkimmäiseen pääsy edellyttää kuitenkin yleisiä opiskelunvalmiuksia sekä riittävää opiskelukielen taitoa. Ammatillisessa koulutuksessa tutkinnon suorittamisen lisäksi tutkinnon osien sekä tutkinnon osaa pienempien kokonaisuuksien suorittaminen on ollut kasvussa. Ammatillinen koulutus antaa Suomeen saapuvalla ensimmäisen tai toisen polven maahanmuuttajalle mahdollisuuden kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan myös oppisopimus- ja koulutussopimuksen kautta. Näitä eri koulutuspolkuja käsitellään myöhemmissä luvuissa.

Ammatillinen koulutus kantaa tärkeää yhteiskuntavastuuta osaavasta työvoimasta ja osaamistarpeisiin vastaamisesta. On tärkeää huomioida, että maahanmuuttotaustaisten vähäisempään koulutautumiseen ja eroihin oppimistuloksissa vaikuttaa maahanmuuttajien lasten keskimäärin heikompi sosioekonominen tausta (ks. esim. Bernelius ja Huila 2021). Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla tehdyssä tarkastelussa ilmeni, että sosioekonomiselta asemaltaan samankaltaisissa perheissä ja asuinalueilla varttuneet Suomessa syntyneet maahanmuuttajien lapset suorittavat toisen asteen tutkinnon yhtä todennäköisesti kuin suomalaistaustaiset ikätoverinsa (Ansala 2019). Tämä tilannekuvaajulkaisu keskittyy kuvaamaan koulutuspoluissa ilmeneviä haasteita ja maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden opintojen kulkua ammatillisessa koulutuksessa. Maahanmuuttotaustaisten henkilöiden koulutuspolkuja ja opintojen tukimuotoja tarkastellaan niin osaamisen, kielen kuin hyvinvoinnin näkökulmasta.

Tilannekuvassa käytetyt lähteet

Arvo-opiskelijapalautteella kootaan tietoa ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden tyytyväisyydestä koulutuksen järjestämiseen ja sen vaikuttavuuteen. Lakisääteisen tiedonkeruun tuloksia käytetään ammatillisen koulutuksen laadun seurantaan ja kehittämiseen. Kyselyn tuloksia voi tarkastella opetushallinnon tilastopalvelu Vipusesta. Tuloksia voi tarkastella mm. opiskelijoiden kielen, iän ja sukupuolen mukaan.²

Amisbarometri on valtakunnallinen toisen asteen koulutusta tarkasteleva tutkimus, joka toteutetaan kahden vuoden välein tuottamaan tietoa ammattiin opiskelevista. Tutkimuksen rahoituksesta vastaavat Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto SAKKI ry, Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö OTUS sr, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Osuuskunta Tradeka.³

Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusessa (Vipunen.fi) on päivittyviä raportteja ja Tilastokeskuksen tuottamia vuositilastoja. Vipunen.fi-sivuston Ammatillinen koulutus -välisivulta löytyy seuraavia kokonaisuuksia, joissa on mukana kieli- tai kansalaisuus -taustamuuttuja: haku ja valinta, opiskelijat ja tutkinnot, erityisopetus, aiempi ja myöhempi koulutus, opintojen kulku, tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen, opiskelijapalaute, työelämäpalaute, rahoitusperusteet ja kustannukset sekä osaamisen hankkimisen seuranta (eHOKS). Lisäksi Koulutuksen yhteiset -välisivulla on Tutkintokoulutukseen valmentava koulutus sekä Oppivelvolliset -alasisivut, joiden raporteilta löytyy myös kieli ja kansalaisuus -taustamuuttajat.

THL:n Kouluterveyskyselyssä kerätään seurantatietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä ja opiskelusta, osallisuudesta sekä avun saannista ja palveluista koulu- ja oppilaitoskohtaisesti. Kyselyssä syntyperällä tarkoitetaan opiskelijan itse ilmoittamaa tietoa syntymämaasta sekä äidin ja isän syntymämaata. Ulkomaalaistaustaisiksi luokitellaan vastaajat, jotka ovat ilmoittaneet, että molemmat vanhemmat tai ainoa vanhempi on syntynyt ulkomailla. Tämän tilannekuvaajulkaisun työstämisen ajankohtana Kouluterveyskyselyn syntyperä-taustamuuttuja ei ollut julkisissa raporteissa käytössä, joten yksittäisistä tilastoista pyydettiin tiedot erikseen THL:stä.

Maahanmuuttoviraston tilastopalvelusta (migri.fi) löytyy tietoa hakemus- ja päätösmääristä liittyen mm. oleskelulupiin ja kansalaisuuteen.

2 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/ammattillisen-koulutuksen-opiskelijapalaute>

3 <https://sakkiry.fi/amisbarometri/>

Koski-tietovaranto ja erillispoiminnat: osana tilannekuvaa on tehty erillispoimintapyyntöjä Koski-tietovarannosta. Opetushallitus ei ole voinut tehdä henkilötason seurantaan edellyttäviä analyysyjä.

Kirjallisuus: Tilannekuvassa on hyödynnetty viimeaikaisia kokoavia selvityksiä ja arviointeja. Ks. Lähteet.

Tilastokeskuksen sivuilla (stat.fi) löytyy virallisia väestö- ja koulutuksen vuositilastoja. Ammatillisen koulutuksen aikasarjatiedoissa opiskelijan syntyperätieto on käytettävissä Opintojen kulku -raportissa. Tilastokeskuksen tuottamia vuositilastoja, joissa on mukana kieli- tai kansalaisuusmuuttuja, löytyy Vipusen raporteista.

Havaintoja tietoperustasta

Julkisesti käytössä oleva tietopohja on kehittynyt viime vuosina merkittävästi. Esimerkiksi kotoutumisen tilan seurantaan on kehitetty Kotoutumisen indikaattorit -tietokanta⁴. Yhä useammassa koulutusraportissa on käytössä opiskelijan kieli- ja kansalaisuusmuuttuja. Tieto on kuitenkin melko karkealla tasolla tietosuojasyistä. Osaamisen hankkimisen seurantaan on suunnitteilla ja kehitteillä uusia raportteja: Tavoitteena on, että vastaisuudessa olisi julkisesti saatavilla tietoa ammatillisten tutkinnon osien ja yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden arvosanoista sekä näyttöjen toteutuksesta ja osaamisen arvioinnista. Raporteissa olisivat taustamuuttujina myös kieli ja kansalaisuus.

Maahan muuttaneiden aikaisemman koulutuksen tilastoinnissa on selkeitä puutteita, mikä näkyy esimerkiksi tarkasteltaessa uusien opiskelijoiden aikaisempaa koulutustaustaa. Maahanmuuttajien tilastoitu koulutusluokitus perustuu muuttovuoden lopun tilanteeseen. Luokitus määräytyy Suomessa suoritettuna tutkinnon tai Suomessa tunnustettuna ulkomailta suoritettuna tutkinnon mukaan. Tutkinnon tunnustamiseen ei kuitenkaan yleensä ole tarvetta. Lisäksi tutkinnon suorituksen tai tunnustamisen täytyy tapahtua muuttovuoden aikana, jotta tieto tutkinnosta saadaan maahanmuuton tilastoihin. Tämän seurauksena jopa 94 % maahanmuuttajista sijoittuu luokkaan muu tai tuntematon koulutus. Siten maahan muuttaneiden koulutusluokittainen luotettava tarkastelu ei ole mahdollista tai mielekäästä. (Owal Group & MDI 2022.)

4 <https://kotoutuminen.fi/kotoutumisen-indikaattorit-tietokanta>

1 MAAHANMUUTTOTAUSTAISET AMMATILISESSA KOULUTUKSESSA

Luvussa avataan ensin opiskelijamääriä ja niiden kehitystä ammatillisessa koulutuksessa eri taustamuuttujien perusteella. Tämän jälkeen valotetaan yhteishaun kautta opintoihin hakeutuvien tilastoja. Lopuksi tarjotaan tilastokooste nivelvaiheen koulutusten opiskelijoista.

Koulutustilastoissa kieli ja kansalaisuus ovat yleisimmät käytössä olevat taustamuuttujat, ja niitä käytetään myös tässä luvussa kuvattaessa tilastoja opiskelijamääristä ja opintoihin hakeutumisesta. Taustamuuttujat siirtyvät tietovarantoihin väestötietojärjestelmästä. Äidinkielen voi kuitenkin itse muuttaa järjestelmään, eikä merkitty äidinkieli itsessään kerro esimerkiksi opetuskielen taidon tasosta⁵.

Opiskelijat tilastojen valossa

Ammatillisen koulutuksen merkitys on suuri ensimmäistä toisen asteen tutkintoa suorittavien lisäksi jatkuvan oppimisen ja täydennyskoulutuksen näkökulmista. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista vuonna 2023 15 % oli muun kuin suomen- tai ruotsinkielisiä⁶. Osuus on kasvanut jonkin verran viime vuosina: esimerkiksi vuonna 2021 muunkielisiä oli 13 % ja vuonna 2018 11 %. Erot tutkintotyypeittäin ovat varsin suuria: Ammatillista perustutkintoa opiskelleista vuonna 2023 muunkielisten osuus oli 17 %. Määrä on kasvanut kolme prosenttiyksikköä vuoteen 2020 verrattuna. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa muunkielisten osuus on selkeästi pienempi kuin perustutkinnoissa, esimerkiksi vuonna 2023 se oli 9 % ja vuonna 2018 6 %. Vertailun vuoksi lukiokoulutuksessa ylioppilastutkintotavoitteisesti opiskelevista on lukuvuosina 2022–2023 ja 2023–2024 noin 8 % ollut muunkielisiä.

Taulukossa 1 on esitetty ammatillisessa koulutuksessa vuonna 2022 aloittaneiden aikaisempi koulutus tutkintotyypeittäin. Mukana on sekä tutkintotavoitteinen että tutkinnonosatavoitteinen koulutus. Tilastosta näkee, että muunkieliset ovat kotoperäisiä kieliä puhuvia useammin ilman perusasteen jälkeistä koulutusta tai heidän koulutuksensa on tuntematon. Vuonna 2022 ilman perusasteen koulutusta olevien osuus oli perustutkinnoissa 78 %, kun muutamana edellisenä vuonna se on ollut muutamaa prosenttiyksikköä pienempi. Maahan muuttaneiden puutteellinen koulutustilastointi (ks. s. 9) hankaloittaa tosiasiallista tilannekuvan tekemistä.

5 Oikeusministeriön selvityksessä on esitetty, että henkilö voisi merkitä väestötietojärjestelmään erikseen asiointikielen sekä yhden tai useamman kotikielen. (Tammenmaa 2020.)

6 Luvuissa on käytetty Koski-rekisteristä päivittyviä Vipusen tilastoja (Uudet opiskelijat, Opiskelijat ja tutkinnon suorittaneet -raportti).

TAULUKKO 1. AMMATILISESSA KOULUTUKSESSA ALOITTANEIDEN AIKAISEMPI KOULUTUS VUONNA 2022 KIELIRYHMITTÄIN

	Ei perusasteen jälkeistä tai tuntematon	Ylioppilastutkinto	PT	AT tai EAT	Opistoaste	Alempi korkeakoulu	Ylempi korkeakoulu tai tutkijakoulutus
Perustutkinto PT	64 %	5 %	20 %	4 %	1 %	4 %	2 %
suomi (sis. saame)	60 %	6 %	23 %	5 %	2 %	4 %	1 %
ruotsi	59 %	7 %	20 %	4 %	2 %	6 %	3 %
muut kielet	78 %	2 %	11 %	2 %	0 %	3 %	2 %
Ammattitutkinto (AT)	16 %	7 %	40 %	12 %	5 %	14 %	6 %
suomi (sis. saame)	11 %	8 %	42 %	13 %	5 %	15 %	7 %
ruotsi	11 %	12 %	41 %	10 %	6 %	15 %	6 %
muut kielet	52 %	5 %	22 %	6 %	1 %	9 %	6 %
Erikoisammattitutkinto (EAT)	5 %	3 %	28 %	20 %	6 %	21 %	17 %
suomi (sis. saame)	4 %	3 %	28 %	20 %	6 %	21 %	17 %
ruotsi	3 %	6 %	26 %	17 %	8 %	20 %	19 %
muut kielet	23 %	4 %	29 %	20 %	1 %	11 %	11 %
Yhteensä	48 %	5 %	25 %	7 %	2 %	8 %	4 %

Lähde: Vipunen, vuositilastoraportit, Ammatillisen koulutuksen uusien opiskelijoiden ja opiskelijoiden korkein aikaisempi koulutus

Vuonna 2023 ammatillisen perustutkintokoulutuksen aloittaneista uusista opiskelijoista 44 % oli oppivelvollisia. Erot kieliryhmittäin ovat suuria: suomenkielisistä osuus oli 49 %, ruotsinkielisistä 55 %, saamenkielisistä 50 % ja muunkielisistä 20 %. Kun tarkastellaan kaikkia opiskelijoita, perustutkintokoulutuksessa oppivelvollisten osuus vuonna 2023 oli 37 %. Muiden kuin kansalliskielisten oppivelvollisten osuus on selkeästi pienempi (15 %). Kun tarkastellaan pelkästään oppivelvollisia, opiskelijoista muunkielisiä on noin 7 %. Tilastot eivät kerro siitä, kauanko opiskelija on asunut Suomessa, mutta selvää on, että ammatilliseen koulutukseen hakeutuu paljon aikuisena maahan muuttaneita ja koulutuksella on myös merkittävä rooli työelämään siltaajana.

TAULUKKO 2. OPISKELIJAT, OPPIVELVOLLISET OPISKELIJAT JA TUTKINNON SUORITTANEET 2023

	Opiskelijat	joista oppivelvollisia	Tutkinnon suorittaneet
Ammatillinen koulutus yhteensä	271 635	75 630 (26 %)	68 748
Kieli suomi, ruotsi tai saame	230 238 (85 %)	70315 (31 %)	59061 (86 %)
Muu kieli	41 328 (15 %)	5315 (13 %)	9687 (14 %)
Perustutkinnot	205 080	75 588 (37 %)	44 991
Kieli suomi, ruotsi tai saame	169 887 (83 %)	70 275 (41 %)	37 554 (83 %)
Muu kieli	35 142 (17 %)	5 313 (15 %)	7 434 (17 %)
Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot	68 154	42	23796
Kieli suomi, ruotsi tai saame	61735 (91 %)	n. 40 (0,1 %)	21 543 (91 %)
Muu kieli	6420 (9 %)	1–4 (0 %)	2253 (9 %)

Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, Uudet opiskelijat, opiskelijat ja tutkinnon suorittaneet (päivityvät raportit, 23.3.2024)

Tutkintotavoitteisessa koulutuksessa muunkielisten suurimmat ikäluokat sijoittuvat 18–24-vuotiaisiin. Taulukossa 3 on esitetty opiskelijoiden prosentuaalisia osuuksia kieliryhmittäin ja erikseen muiden kuin suomen kansalaisten osalta. Ikäjakauma on ollut samansuuntainen viime vuosina.

TAULUKKO 3. TUTKINTOTAVOITTEISESTI AMMATILISISSA PERUSTUTKINNOISSA VUONNA 2023 OPISKELEVAT IKÄLUOKITTAIN JA KIELIRYHMITÄIN SEKÄ MUUT KUIN SUOMEN KANSALAISET

Ikä	Kotoperäiset kielet		Muu kieli		Muun kuin suomen kansalaiset	
	n	%	n	%	n	%
15–19	92 214	54 %	7 965	23 %	3963	17 %
20–24	28 917	17 %	5 622	16 %	3219	14 %
25–29	13 437	8 %	4 266	12 %	3075	13 %
30–34	10 191	6 %	5 109	15 %	4017	17 %
35–39	7 626	4 %	5 319	15 %	4122	18 %
40–44	6 453	4 %	3 345	10 %	2475	11 %
45–49	4 791	3 %	1 890	5 %	1359	6 %
50–54	3 204	2 %	1 032	3 %	684	3 %
55–59	2 307	1 %	438	1 %	276	1 %
60–64	543	0,3 %	111	0 %	69	0,3 %
65+	66	0,04 %	9	0 %	1–4	0 %
Yht.	169 752	100 %	35 109	100 %	23268	100 %

Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, Uudet opiskelijat, opiskelijat ja tutkinnon suorittaneet (päivitysväy raportit, 23.3.2024)

Tutkinnonosatavoitteinen koulutus

Edellä esitetyt luvut sisältävät vain opiskelijat, joilla on tavoitteena koko tutkinto. Jos tarkastellaan erikseen opiskelijoita, joilla tavoitteena on vain tutkinnon osa tai osia, havaitaan, että muunkielisten osuus on selkeästi suurempi: Vuonna 2023 ammatillisissa tutkinnoissa muunkielisten osuus kaikista tutkinnonosatavoitteisesti opiskelevista oli 26 %. Määrät ovat kasvaneet viime vuosina.⁷ Taulukossa alla on esitetty opinto-oikeuksien jakautuminen kaikissa tutkintotyypeissä. Prosenttiosuus on yli 100, sillä yhdellä opiskelijalla voi olla useampi opinto-oikeus. Muunkielisistä suuremmalla osalla on tavoitteena tutkinnon osa tai osia. Suuntaa voidaan pitää positiivisena tapauksissa, joissa aikuisopiskelijalla on aikaisempaa osaamista, ja tutkinnonosatavoitteisella koulutuksella voidaan täydentää työmarkkinoilla tarvittavaa osaamista koko tutkinnon suorittamisen sijaan.⁸ (ks. lisää Tilannekuvassa käytetyt lähteet -luku.)

7 Perustutkinnoissa muun kuin suomen- ja ruotsinkielisten osuus kaikista tutkinnonosatavoitteisesti opiskelevista oli 30 %, ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa osuus oli 12 %. Esimerkiksi vuonna 2020 tutkinnonosatavoitteisesti opiskelleista perustutkinto-opiskelijoista muunkielisiä oli 24 % ja ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa 11 %.

8 Lukuja tulkitessa on hyvä tiedostaa, että tutkinnon osatavoitteisesti opiskelevissa on myös niitä, jotka opiskelevat koko tutkintoa, mutta jotka täydentävät osaamista tutkinnon muodostumisen näkökulmasta ulkopuolisella osaamisella. Lisäksi jos opiskelijalla on tutkinnon osia eri tutkinnoista, näkyy opiskelija useamman suorituksen suorittajana.

TAULUKKO 4. OPINTO-OIKEUKSIEN KOULUTUKSEN TAVOITE KIELIRYHMITTÄIN, PROSENTUAALINEN JAKAUTUMINEN KIELIRYHMÄN SISÄLLÄ SEKÄ OPISKELIJAMÄÄRÄ YHTEENSÄ

Tavoite 2023	suomi	ruotsi	saame	muut kielet
Koko tutkinto	220266 (84 %)	9708 (86 %)	84 (85 %)	41049 (72 %)
Tutkinnon osa tai osia	53367 (20 %)	1800 (16 %)	15 (15 %)	19242 (34 %)
Tutkinnon osaa pienempi	1977 (1 %)	168 (1 %)		624 (1 %)
Yhteensä (opiskelijat)	262 818	11 331	99	56 715

Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, Uudet opiskelijat, opiskelijat ja tutkinnon suorittaneet (päivityvät raportit)

Alakohtainen jakautuminen

Kun tarkastellaan perustutkinnon suorittaneita opiskelijan kielen perusteella vuosina 2019, 2021 ja 2023, muiden kuin suomen-, saamen- ja ruotsinkielisten kolme suosituinta tutkintoa ovat pysyneet samoina, mutta erityisesti kasvua on nähtävissä sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaneissa. Toiseksi eniten tutkintoja on suoritettu liiketoiminnan perustutkinnoissa ja ravintola- ja catering-alalla. Kotoperäisiä kieliä puhuvilla kahden kärki on sama, mutta hotelli- ja ravintola-alan suosio on seurantavuosina selkeästi vähäisempi kuin muunkielisillä. Alojen suosio eriytyy siten suuresti. Esimerkiksi suomen- ja ruotsinkielisillä sähkö- ja automaatioalan perustutkinto (7 %) ja kasvat- ja ohjausalan perustutkinto (4 %) pääsivät 10 yleisemmän tutkinnon kärkeen, kun muunkielisillä tutkinnot jäivät vuonna 2023 listan ulkopuolelle.

Tutkinnon suorittaneiden osuuksia tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että muunkieliset ovat keskimäärin vanhempia. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaneista suomen- ja ruotsinkielisistä noin puolet oli alle 25-vuotiaita. Sen sijaan muunkielisistä suuri osa on tätä vanhempia, noin puolet tutkinnon suorittajista ovat olleet 30–39-vuotiaita. Kun tarkastellaan korkeintaan 19-vuotiaita tutkinnon suorittaneita, muunkielisistä tämän ikäluokan osuus oli vain kolme prosenttia.

TAULUKKO 5. SUORITETUT TUTKINNOT 2023, 2021 JA 2019, 10 SUOSITUINTA LISTATTUNA MUUN KUIN SUOMEN- TAI RUOTSINKIELISTEN SUOSITUIMMUUSJÄRJESTYKSESSÄ 2023 VUODEN PERUSTEELLA

TOP 10 muu kieli	2023	Fi ja sv (n=37542)	Muu kieli (n=7434)	2021	Fi ja sv (n=37194)	Muu kieli (n=6467)	2019	Fi ja sv (n=41817)	Muu kieli (n=5832)
1	Sosiaali- ja terveysalan pt	17 %	32 %	Sosiaali- ja terveysalan pt	17 %	22 %	Sosiaali- ja terveysalan pt	19 %	22 %
2	Liiketoiminnan pt	14 %	12 %	Liiketoiminnan pt	14 %	11 %	Liiketoiminnan pt	14 %	14 %
3	Ravintola- ja catering-alan pt	3 %	9 %	Ravintola- ja catering-alan pt	3 %	11 %	Hotelli-, ravintola- ja catering-alan pt	4 %	10 %
4	Tieto- ja viestintä-tekniikan pt	5 %	4 %	Puhtaus- ja kiinteistöpalvelualan pt	2 %	6 %	Rakennus-alan pt	5 %	5 %
5	Hius- ja kauneudenhoitoalan pt	3 %	4 %	Rakennus-alan pt	5 %	5 %	Ajoneuvo-alan pt	4 %	4 %
6	Puhtaus- ja kiinteistöpalvelualan pt	1 %	4 %	Ajoneuvo-alan pt	4 %	4 %	Logistiikan pt	5 %	4 %
7	Rakennus-alan pt	5 %	4 %	Kone- ja tuotantotekniikan pt	4 %	4 %	Kotityö- ja puhdistuspalvelujen pt	1 %	4 %
8	Logistiikan pt	5 %	4 %	Hius- ja kauneudenhoitoalan pt	3 %	4 %	Sähkö- ja automaatio-alan pt	6 %	3 %
9	Kone- ja tuotantotekniikan pt	4 %	3 %	Logistiikan pt	5 %	4 %	Kone- ja tuotantotekniikan pt	1 %	2 %
10	Ajoneuvo-alan pt	4 %	3 %	Sähkö- ja automaatio-alan pt	7 %	3 %	Ravintola- ja catering-alan pt	1 %	2 %

Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, Uudet opiskelijat, opiskelijat ja tutkinnon suorittaneet (päivityvät raportit)

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnon suorittaneissa näkyy myös selkeitä eroja kieliryhmittäin. Viime vuosina selkeästi suurempi osa muunkielisistä on suorittanut puhtaus- ja kiinteistöpalvelualan ammattitutkinnon (29 % tutkinnon suorittaneista vuonna 2023 kun kotoperäisten kielten puhujista osuus oli 4 %). Toiseksi suosituin muunkielisten ammatti- tai erikoisammattitutkinto on kasvatus- ja ohjausalan ammattitutkinto (17 % vuonna 2023 vrt. 4 %).

Opiskelijoiden sukupuolijakauma

Vuonna 2023 uusista tutkintotavoitteisista muunkielisistä opiskelijoista naisia oli noin 8 700 (57 %) ja miehiä 6 570 (43 %). Suomen-, ruotsin- ja saamenkielisistä uusista opiskelijoista naisia oli myös miehiä enemmän, mutta osuudet ovat hieman tasaisemmat (naisia 53 % ja miehiä 47 %). Vuonna 2023 uusista muunkielisistä opiskelijoista miehistä naisia suurempi osuus oli nuoria, alle 19-vuotiaita (28 % vs. 16 % naiset), kun naispuoliset uudet opiskelijat ovat keskimäärin vanhempia: reilu kolmannes (36 %) oli 30–39-vuotiaita, kun vastaavasti miehistä osuus oli 29 %. Muunkielisistä ammatillisissa perustutkinnoissa tutkintotavoitteisesti opiskelleista vuonna 2023 44 % oli miehiä ja 56 % naisia. Osuudet ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa ovat saman suuntaiset, mutta vielä

jakaantuneemmat: noin 40 % oli miehiä ja 60 % naisia. Samat mittasuhteet pysyvät, kun tarkastellaan vain muiden kuin suomen kansalaisia.

Suomessa koulutusalat ja tutkinnot ovat voimakkaasti sukupuolittuneita: Tekniikan ja liikenteen ala sekä luonnontieteen ala ovat vahvasti miesvaltaisia, kun taas sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, humanistinen- ja kasvatustieteiden ala sekä matkailu-, ravitsemus- ja talousala ovat vahvasti naisvaltaisia. Alojen sukupuolittuneisuutta tarkastellaan myöhemmin erikseen koulutukseen hakeutumisen yhteydessä.

Eri kansallisuudet ammatillisessa koulutuksessa

Vuonna 2023 ammatillisessa tutkintokoulutuksessa opiskelijat edustivat 160 eri kansalaisuutta. Eniten opiskelijoita on viime vuosina tullut Venäjältä, Virosta, Filippiineiltä ja Irakista. Ukrainalaisten osuus on kasvanut merkittävästi vuosina 2022 ja 2023. Taulukossa 6 on esitetty suurimmat kansalaisuusryhmät neljältä vuodelta, suuruusjärjestys on laskettu vuodesta 2023. Mukana on sekä koko tutkintoon opiskelevat että opiskelijat, joilla on tavoitteena tutkinnon osa tai osia.

TAULUKKO 6. SUURIMMAT KANSALAIUUSRYHMÄT AMMATILISESSA PERUSTUTKINTO- JA AMMATTI- JA ERIKOISAMMATITUTKINTOKOULUTUKSESSA 2019, 2021, 2022, 2023 SEKÄ MUUTOS VUODESTA 2019 VUOTEEN 2023

Kieli	2019	2021	2022	2023	Ero vuoteen 2019
Suomi	278 361	284 223	278 313	276 450	-1 %
Venäjä	1 734	2 835	3 678	4 350	151 %
Viro	3 630	3 678	3 840	4 203	16 %
Filippiinit	303	747	1 827	2 970	880 %
Irak	1 491	2 406	2 739	2 832	90 %
Ukraina	201	432	828	2 025	907 %
Afganistan	1 281	1 665	1 722	1 740	36 %
Thaimaa	723	897	1 026	1 161	61 %
Syyria	321	726	948	1 122	250 %
Somalia	651	789	864	1 032	59 %
Turkki	207	435	657	795	284 %
...					

Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, Opiskelijat kansalaisuuden mukaan (päivityvät raportit)

Suomessa asuvien muiden maiden kansalaisten kolmen kärki on sama kuin ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien, mutta 4. ja 5. sijalla olevat Kiinan ja Intian kansalaiset eivät näy samassa suhteessa opiskelijatilastoissa (Ks. taulukot 6 ja 7).

TAULUKKO 7. SUURIMMAT SUOMESSA ASUVAT KANSALAIUUSRYHMÄT 2019–2022 SEKÄ MUUTOS VUODESTA 2019 VUOTEEN 2022. SUURUUSJÄRJESTYS ON LASKETTU VUODESTA 2022

Kansalaisuus	2019	2020	2021	2022	Muutos 2019–2022
Viro	50656	50658	51597	51624	2 %
Venäjä	28501	28842	30024	33398	17 %
Irak	13924	14693	15054	15300	10 %
Kiina	9819	10451	11398	12290	25 %
Intia	6727	7216	8234	10473	56 %
Ukraina	5080	5796	7153	8390*	65 %
Afganistan	6666	7058	7685	8359	25 %
Filippiinit	4132	4658	5299	8078	95 %
Thaimaa	7668	7747	7814	7969	4 %
Syyria	6516	6864	7162	7816	20 %
Vietnam	6337	6617	7221	7739	22 %
Turkki	5222	5672	6068	6722	29 %
Somalia	6444	6460	6581	6674	4 %
Entinen Serbia ja Montenegro	4285	4689	5420	6513	52 %
Ruotsi	6498	6430	6277	6302	-3 %
...					

Lähde: Tilastokeskus, Kansalaisuus iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain, 1990–2022

* Ukrainalaisten luvut eivät sisällä tilapäisen suojelun perusteella myönnetyn oleskeluluvan saaneita. Heitä oli vuoden 2022 lopussa noin 45 000.

Kun alueellisesti tarkastellaan muunkielisten osuutta suhteessa ammatillisen koulutuksen kaikkiin opiskelijoihin, voidaan todeta suurimmaksi keskittymäksi Uudenmaan, jossa opiskelijoista muunkielisiä on neljäsosa. Vuonna 2023 puolet kaikista muunkielisistä tutkintotavoitteisista opiskelijoista oli Uudellamaalla, kun kotoperäisiä kieliä puhuvista opiskelijoista Uudellamaalla opiskeli reilu neljännes. Mielenkiintoisia ovat alueellisen keskittymisen lisäksi myös opiskelijoiden alueellisten keskittymien vuosittainen kasvu sekä alueellinen vetovoima. Vuosien 2018–2023 aikana muunkielisten opiskelijoiden määrä kasvoi erityisesti Pohjois-Karjalassa sekä Satakunnassa. Pohjois-Karjalassa kasvuun vaikutti erityisesti Venäjän kansalaisuuden omaavien opiskelijoiden määrän 4,5-kertainen kasvu. Satakunnassa Filippiinien kansalaisten opiskelijoiden määrä noin 15-kertaistui 69 opiskelijasta 1 080 opiskelijaan.

TAULUKKO 8. MUUN KUIN SUOMEN- JA RUOTSINKIELISTEN OPISKELIJOIDEN ALUEELLINEN JAKAUTUMINEN 2021, 2022 JA 2023 SEKÄ PROSENTUAALINEN OSUUS KAIKISTA ALUEEN TUTKINTOTAVOITTEISISTA OPISKELIJOISTA

	2021		2022		2023	
	n	% kaikista	n	% kaikista	n	% kaikista
Etelä-Karjala	417	9 %	468	10 %	555	11 %
Etelä-Pohjanmaa	762	7 %	834	7 %	942	8 %
Etelä-Savo	564	8 %	609	8 %	678	9 %
Kainuu	234	7 %	276	8 %	291	8 %
Kanta-Häme	780	8 %	774	8 %	855	9 %
Keski-Pohjanmaa	246	6 %	264	6 %	288	6 %
Keski-Suomi	870	7 %	900	7 %	963	7 %
Kymenlaakso	753	10 %	735	10 %	723	9 %
Lappi	414	5 %	447	5 %	612	7 %
Pirkanmaa	2 481	10 %	2 607	10 %	3 015	12 %
Pohjanmaa	1 464	18 %	1 506	19 %	1 602	19 %
Pohjois-Karjala	981	12 %	1 200	15 %	1 317	16 %
Pohjois-Pohjanmaa	1 092	5 %	1 323	6 %	1 437	7 %
Pohjois-Savo	804	7 %	873	7 %	987	8 %
Päijät-Häme	867	8 %	867	8 %	906	8 %
Satakunta	1 044	10 %	1 320	12 %	1 821	16 %
Uusimaa	18 252	22 %	19 326	23 %	21 183	25 %
Varsinais-Suomi	3 138	14 %	3 156	14 %	3 423	16 %
Yhteensä	34 905	13 %	37 254	14 %	41 295	15 %

Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, Uudet opiskelijat, opiskelijat ja tutkinnon suorittaneet (päivityvät raportit)

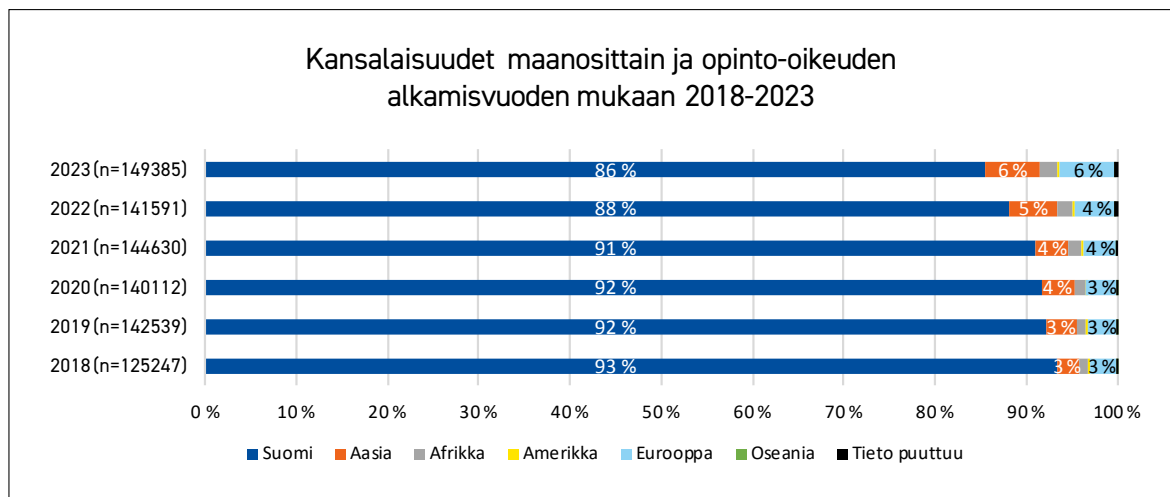
Uudenmaan (25 %) lisäksi Pohjanmaa (19 %) sekä Varsinais-Suomi (16 %) korostuvat maahanmuuttotaustaisten opiskelijamäärissä. Erityisesti Uudellamaalla kansalaisuuksissa korostuvat Viron, Irakin, Venäjän, Filippiinien sekä Afganistanin kansalaiset. Pohjanmaalla ammatillisessa opiskelevien Ukrainan, Vietnamin, Syyrian sekä Filippiinien kansalaisten määrät ovat kasvaneet. Varsinais-Suomessa ukrainalaisten lisäksi erityisesti Irakin, mutta myös Iranin kansalaiset ovat merkittävässä osassa.

Kun tarkastellaan taulukossa näkyvien viime vuosien 2021–2023 alueellista maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden määrien kasvua, voidaan todeta muun äidinkielisten osuuden kasvaneen Satakunnan lisäksi erityisesti Lapin, Pohjois-Savon sekä Pohjois-Karjalan alueilla. Pohjois-Karjalan lisäksi on nähtävissä Pohjois-Savossa Venäjän kansalaisten osuuden kasvua. Pohjois-Savossa on kasvanut myös Ukrainan kansalaisten osuus. Lapissa huomiota herättää edellisten alueiden tavoin Ukrainan sekä Venäjän kansalaisten sekä etiopialaisten osuuden kasvu. Uudellamaalla ukrainalaisten osuus on lähes nelinkertaistunut ja Pohjanmaalla määrä on myös kasvanut lähes kolminkertaiseksi, mutta kokonaismääränä vielä maltillisesti. Varsinais-Suomessa ukrainalaisten määrä on kuitenkin yli kahdeksankertaistunut verrattuna ennen Venäjän hyökkäystä vallinneeseen tilanteeseen. Tämä tarkoittaa, että Varsinais-Suomessa ukrainalaiset ovat nousseet suurimmaksi kansalaisryhmäksi ammatillisessa koulutuksessa.

Koulutusalaakohtaisessa tilastossa näkyy opiskelijoiden keskittyminen suuriin kaupunkeihin. Uudellamaalla paljon opiskelijoita on humanistisilla ja taidealoilla sekä tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen (ICT) aloilla. Kaupan ja hallinnon sekä palvelu- ja tekniikan alojen opiskelijat keskittyvät pääsääntöisesti suuriin kaupunkeihin. Tekniikan alojen opiskelijoita on alueellisesti suhteellisen paljon myös Pohjois-Karjalassa ja palvelualojen opiskelijoita Pohjanmaalla. Terveys- ja hyvinvointialojen opiskelijamäärät ovat koulutusalaakohtaisessa vertailussa hajaantuneimmat. Keskittymiä on suurissa kaupungeissa, mutta erityisesti myös Satakunnassa. Maa- ja metsätalousalojen opiskelijat keskittyvät Uudenmaan lisäksi Etelä-Pohjanmaalle. Pienten alojen, luonnontieteiden, yhteiskunnallisten alojen sekä kasvatustieteiden keskittymät ovat pääsääntöisesti Uudellamaalla, lukuun ottamatta kasvatustieteitä, joka pienestä opiskelijamäärästään huolimatta on keskittynyt Kanta-Hämeeseen.

Kuvassa 1 on vielä yhteenveto eri kansalaisuuksista maanosittain ammatillisessa koulutuksessa vuodesta 2018 alkaen. Kuvassa näkyy aasialaisten, eurooppalaisten ja afrikkalaisten opiskelijoiden osuuksien kasvu viime vuosina.

KUVA 1. AMMATILISESSA KOULUTUKSESSA OPISKELEVIEN ERI KANSALAISUUDET MAANOSITTAIN (ML. NIVELVAIHEEN KOULUTUKSET)

Lähde: Vipunen, Koski, päivittyvät raportit

Yhteishaku

Ammatilliseen koulutukseen hakeudutaan yhteishaun ja jatkuvan haun kautta. Yhteishaku on perusopetuksen päättäneiden nuorten pääasiallinen hakeutumisyväly. Jatkuva haku on aikuisten pääasiallinen hakeutumisyväly, mutta sen kautta voivat hakeutua aikuisten lisäksi myös nuoret, jotka eivät ole saaneet opiskelupaikkaa yhteishaussa, tai jotka hakeutuvat toiseen koulutukseen. Jatkuvassa haussa koulutuksen järjestäjät päättävät koulutuksen hakuajoista ja muista hakemiseen liittyvistä menettelyistä, valintaperusteista sekä mahdollisista pääsy- ja soveltuvuuskokeista. Jatkuvassa haussa voi hakea opiskelemaan ammatillisia perustutkintoja sekä ammatti- ja erikoisammattitutkintoja joko suorittamaan koko tutkintoa tai tutkinnon osia. Jatkuvasta hausta erikseen ei löydy kattavaa tilastoa⁹, mutta tietoa jatkuvan haun kautta tulevista opiskelijoista voi päätellä uusien opiskelijoiden määrästä.

⁹ Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen päivittyvälle haku- ja valintaraporttiin, joka koskee perusopetuksen jälkeistä koulutusta, on lisätty jatkuvan haun tilastot. Jatkuvien hakujen aloituspaikat näkyvät raportissa, jos koulutuksen järjestäjä on tallentanut tiedot Opintopolkuun ja koulutustarjontaan on tallennettu koulutuksen alkamisvuosi. Hakemukset ja valintatiedot näkyvät raportissa, jos koulutuksen järjestäjä on järjestänyt haun Opintopolun kautta ja päivittänyt valintatiedot opiskelijavalintarekisteriin.

Yhteishaku perusopetuksen jälkeisiin koulutuksiin kertoo eri alojen vetovoimaisuudesta etenkin nuorten keskuudessa. Yhteishaussa voi hakea ammatilliseen perustutkintokoulutukseen, lukioon, tutkintoon valmentavaan koulutukseen (TUVA), kansanopistojen oppivelvollisille tarkoitetuille vapaan sivistystyön linjoille sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaan koulutukseen (TELMA). Muun kuin suomen- ja ruotsinkielisten osuus yhteishaussa on ollut kasvussa: vuonna 2022 osuus kaikista hakijoista oli noin 12 % ja vuonna 2023 noin 13 %. Vaikka yhteishaku on suunnattu pääosin nuorille, muunkielisistä hakijoista suhteessa suurempi osuus on muita kuin perusopetuksen päättäneitä suomen- ja ruotsinkielisiin hakijoihin nähden.

Suuri osa yhteishaun kautta ammatilliseen koulutukseen hakeneista on suorittanut perusopetuksen oppimäärän. Tilastoja tarkasteltaessa on hyvä huomioida, että pohjakoulutustieto on oppilaan oman ilmoituksen varassa. Tarkasteltaessa esimerkiksi vuotta 2023 kotoperäisiä kieliä puhuvat ensisijaiset hakijat ovat hakeutuneet lähes ainoastaan perusopetuksen päättötodistuksella (98 %). Muun äidinkielisistä 71 prosentilla oli taustakoulutuksena peruskoulun oppimäärä. Tämän lisäksi monilla muunkielisillä hakijoilla on ulkomailla suoritettu koulutus (17 %) tai heidän oppivelvollisuutensa suorittaminen on keskeytynyt, jolloin heillä ei ole päättötodistusta (11 %). Osuudet vaihtelevat hieman hakuvuosittain, esimerkiksi vuosien 2020, 2022 ja 2024 hauissa ulkomaisella todistuksella hakeneiden osuus on ollut yli 20 %. Kuitenkin oppivelvollisuuden keskeyttäneiden osuus on vuodesta 2022 alkaen ollut vähintään 10 % tai enemmän.

Yhteishaun suomen- ja ruotsinkielisistä ensisijaisista hakijoista vuosittain valtaosa (yli 80 %) on suoraan perusopetuksesta siirtyviä, kun muunkielisistä osuus on ollut viime vuosina hieman alle 60 %. Taustalla voi olla muun muassa se, että maahan muuttaneet voivat kehittää ensin opetuskielen taitoa muualla ennen tutkintokoulutukseen hakeutumista. Kun tarkastellaan kaikkia muunkielisiä hakijoita keväällä 2023, 39 % haki lukioon ja 53 % ammatilliseen koulutukseen eli ammatillisen koulutuksen osuus korostuu selkeästi.

TAULUKKO 9. KAIKKI YHTEISHAUSSA ENSISIJAISESTI HAKENEET KIELIRYHMITTÄIN KEVÄÄLLÄ 2023

	Kaikki 1.sijaisesti yhteishaussa hakeneet		
	Suomi (sis. saame) (n=63411)	Ruotsi (n=34462)	Muu kieli (n=9597)
Lukiokoulutus	46 %	59 %	39 %
Ammatillinen peruskoulutus	48 %	38 %	53 %
Muu koulutus	5 %	3 %	8 %

Lähde: Vipunen, yhteishaun tilastot

Kun taas tarkastellaan erikseen saman vuoden keväällä perusopetuksen päättäneitä oppivelvollisia, joilla on velvollisuus hakeutua koulutukseen (hakeutumisvelvolliset), havaitaan, että myös muun kuin suomen- tai ruotsinkielisistä suurempi osuus hakeutuu ensisijaisesti lukiokoulutukseen. Kun mukaan lasketaan IB-tutkintoon eli kansainväliseen ylioppilastutkintoon hakeutuvat, osuus kasvaa. Tutkintokoulutukseen kuitenkin pääsee heistä suomen- ja ruotsinkielisiin nähden pienempi osa. Sen sijaan nivelvaiheen koulutuksiin valitaan selkeämmin enemmän opiskelijoita muunkielisistä hakijoista. Taulukossa 10 on esitetty vuoden 2023 luvut, mutta suhdeluvut ovat olleet samansuuntaisia oppivelvollisuuslain voimassaolon ajan 2021 ja 2022. Lisäksi on hyvä ottaa huomioon, että jos tarkasteluun otetaan kaikki hakeutumisvelvolliset, myös esimerkiksi valmentavasta koulutuksesta hakeutuvat, ammatilliseen koulutukseen hakeutuvien ja siinä aloittaneiden muunkielisten suhteellinen osuus kasvaa.

TAULUKKO 10. HAKEUTUMISVELVOLLISTEN (OPPIVELVOLLISET) HAKEUTUMINEN JA KOULUTUKSEEN PÄÄSY. TARKASTELUSSA HAKUVUODEN KEVÄÄLLÄ PERUSOPETUKSEN PÄÄTTÄNEET ENISISIJAISET HAKIJAT KIELIRYHMITTÄIN 2023

2023	Kieli muu kuin FI, SV tai saame			Kieli FI, SV ja saame		
	ensisijaisesti hakeneiden osuus	Opiskelijat koulutuksessa ensisijaisesti hakeneista	Hakeutumisvelvollisista ko. koulutuksessa	ensisijaisesti hakeneiden osuus	Opiskelijat koulutuksessa ensisijaisesti hakeneista	Hakeutumisvelvollisista ko. koulutuksessa
Ammatillinen perustutkinto	40 %	87 %	39 %	41 %	94 %	41 %
IB-tutkinto	5 %	66 %	4 %	1 %	75 %	1 %
Lukiokoulutus	50 %	81 %	42 %	54 %	95 %	53 %
TUVA	7 %	77 %	13 %	3 %	83 %	5 %
TELMA	2 %	93 %	2 %	1 %	94 %	1 %
Vapaan sivistystyön koulutus	0,2 %	100 %	0,2 %	2 %	50 %	1 %

Lähde: Vipunen, oppivelvolliset, hakeutumisvelvollisten toiminta, päivittyvä raportti (Koski, Kouta, ODW, Valpas)

Alla olevassa taulukossa on esitetty suosituimpiin ammatillisiin tutkintoihin ensisijaisesti hakeneiden osuuksia kevään 2023 yhteishaussa. Mukana luvuissa on siten paljon myös muita kuin perusopetuksen päättäviä. Muun kuin suomen- ja ruotsinkielisten suosituimmat hakukohteet olivat liiketoiminnan, sosiaali- ja terveysalan ja sähkö- ja automaatioalan perustutkinnot. Vuoteen 2022 verrattuna kasvua on tapahtunut ensisijaisesti sähkö- ja automaatioalan sekä liiketoiminnan perustutkintojen hakijamäärissä. Suomen- ja ruotsinkielisten hakijoiden suosituimmat alat eroavat hieman: kärjessä perusopetuksen päättäneillä miespuolisilla oli kevään 2023 haussa sähkö- ja automaatioalan, liiketoiminnan, rakennusalan sekä tieto- ja viestintätekniikan perustutkinnot.

Suomen- ja ruotsinkieliset miehet hakeutuivat ensisijaisesti sähkö- ja automaatioalan, liiketoiminnan, rakennusalan sekä tieto- ja viestintätekniikan perustutkintoihin. Kiinnostavin ensisijainen hakukohde yhteishaussa oli sähkö- ja automaatioala, joka keräsi noin 18 % kaikista ensisijaisista hakijoista.

TAULUKKO 11. KEVÄÄLLÄ 2023 ENSISIJAISelta HAKUTOIVEELTA HAKENEET JA VALITUT SUOSITUIMPIEN TUTKINTOJEN MUKAAN KIELIRYHMITTÄIN. MUKANA KAIKKI YHTEISHAUN ENSISIJAISESTI HAKENEET JA VALITUT

2023	1.sijaisesti hakeneet		Valitut	
	fi ja sv (n=32034)	muu kieli (n=5076)	fi ja sv (n=29448)	muu kieli (n=3618)
Liiketoiminnan perustutkinto	10 %	14 %	12 %	15 %
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto	9 %	14 %	9 %	15 %
Tieto- ja viestintätekniikan perustutkinto	6 %	12 %	6 %	12 %
Hius- ja kauneudenhoitoalan perustutkinto	5 %	6 %	4 %	6 %
Logistiikan perustutkinto	6 %	6 %	6 %	6 %
Ajoneuvoalan perustutkinto	6 %	6 %	7 %	7 %
Sähkö- ja automaatioalan perustutkinto	12 %	5 %	8 %	3 %
Media-alan ja kuvallisen ilmaisun pt	5 %	5 %	4 %	4 %
Ravintola- ja catering-alan perustutkinto	4 %	5 %	5 %	5 %
Rakennusalan perustutkinto	6 %	4 %	8 %	5 %
Kasvatus- ja ohjausalan perustutkinto	3 %	2 %	2 %	2 %
Talotekniikan perustutkinto	5 %	2 %	4 %	2 %
Matkailualan perustutkinto	1 %	2 %	2 %	3 %
Kone- ja tuotantotekniikan perustutkinto	4 %	2 %	6 %	3 %
Elintarvikealan perustutkinto	1 %	2 %	2 %	1 %
Turvallisuusalan perustutkinto	2 %	2 %	2 %	2 %
Lääkealan perustutkinto	0 %	2 %	0 %	1 %
Tekstiili- ja muotialan perustutkinto	1 %	1 %	1 %	2 %
Puhtaus- ja kiinteistöpalvelualan pt	1 %	1 %	1 %	1 %
Muut	13 %	9 %	11 %	7 %

Lähde: Vipunen, yhteishaku

Naispuolisten yhteishaussa hakeneiden muunkielisten suosituin hakukohde oli sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, johon haki vuonna 2023 ensisijaisesti 26 %. Seuraavaksi suosituimpia olivat liiketoiminnan (14 %) sekä hius- ja kauneudenhoitoalan (12 %) perustutkinnot. Myös suomen- ja ruotsinkielisten naisten ensisijaisena hakukohteena korostui sosiaali- ja terveysala (21 %), minkä jälkeen seuraavaksi suosituimpia olivat hius- ja kauneudenhoitoalan (13 %) sekä liiketoiminnan (12 %) perustutkinnot. Molempien naispuolisten hakijaryhmien hakeutuminen sosiaali- ja terveysalalle on kuitenkin kaiken kaikkiaan viime vuosina vähentynyt: vuoden 2021 yhteishaussa kansalliskielisistä ensisijaisista hakijoista alalle haki 25 % ja muunkielisistä 30 %.

Nivelvaiheen koulutukset

Syksyllä 2022 osana oppivelvollisuuden laajentumista käynnistyi kaikki aiemmat nivelvaiheen koulutukset yhdistävä Tutkintokoulutukseen valmentava koulutus TUVa. TUVa-koulutuksessa yhdistyivät perusopetuksen lisäopetus eli ns. kymppiluokka, Lukioon valmistava koulutus (LUVA) ja Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA). TUVa-koulutus on tarkoitettu oppijoille, joilla ei ole toisen asteen tutkintoa, ja jotka syystä tai toisesta tarvitsevat valmentavaa koulutusta. TUVa-koulutus on suunnattu sekä oppivelvollisille että aikuisille, jotka tarvitsevat valmiuksia tai ohjauksellista tukea siirtyäkseen lukiokoulutukseen tai ammatilliseen koulutukseen. TUVa-koulutuksella on oma lainsäädäntönsä (1215/2020).

Vuonna 2023 TUVVA-koulutukseen osallistuneista 39 prosentilla oli äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Suomenkielisistä TUVVA-opiskelijoista 81 % oli vuonna 2023 oppivelvollisia, ruotsin- ja saamenkielisistä 87 % ja muunkielisistä vain 36 %. Siten suuri osa muunkielisistä TUVVassa opiskelleista oli aikuisia.

TAULUKKO 12. TUVVA-KOULUTUKSEN OPISKELIJAT 2023 KIELIRYHMITTÄIN JA OPPIVELVOLLISTEN OSUUS

Kieli	Opiskelijat	%	Opiskelijoista oppivelvollisia
Suomi	9 810	60 %	81 %
Ruotsi	231	1 %	87 %
Saame	9	0,1 %	100 %
Muu kieli	6 348	39 %	36 %
Yhteensä	16401	100 %	64 %

Lähde: Vipunen, TUVVA-koulutus, Koski

Vuonna 2023 ukrainankieliset olivat suurin muunkielisten TUVVA-opiskelijoiden kieliryhmä, mutta heistä (n=1587) vain 32 % oli oppivelvollisia. Toiseksi suurin kieliryhmä oli venäjänkieliset (n=879), joista oppivelvollisten osuus oli yhtä pieni. Kolmanneksi suurin kieliryhmä oli arabiankieliset (n=792), joista 41 % oli oppivelvollisia. Neljänneksi suurin kieliryhmä oli somalinkieliset (n=324), joista 57 % oli oppivelvollisia. Suurin osuus oppivelvollisia oli vironkielisistä TUVVA-opiskelijoista (n=168), joista oppivelvollisia oli 75 %.

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus eli TELMA-koulutus on tarkoitettu erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille, joilla ei sairauden tai vamman vuoksi ole mahdollisuutta siirtyä tutkintotavoitteiseen koulutukseen. TELMA-koulutuksessa opetus suunnitellaan opiskelijan henkilökohtaisten tavoitteiden ja valmiuksien mukaan.¹⁰ TELMA-koulutus kestää 1-3 vuotta ja sen laajuus on 60 osaamispistettä.

Vuonna 2023 noin 14 % TELMA-opiskelijoista oli muunkielisiä. Osuus on kasvanut hieman viime vuosina: Vuonna 2018 muunkielisiä oli 9 %. Eri äidinkielen puhujia voidaan tarkastella opiskelijavuositilastoista: vuonna 2023 arabia, venäjä ja somali oli merkitty äidinkieleksi kahteen prosenttiin opiskelijavuosista. Seuraavaksi useimmiten, yhden prosentin opiskelijavuosiosuuksilla oli viron, albanian, kurdin, persian ja farsin puhujia.

Vastaavasti vuonna 2023 muun kuin Suomen kansalaisia oli opiskelijoista 7 % (n=168, Suomen kansalaisia 2223). Osuus on kasvanut hiljalleen noin prosenttiyksikön vuosivauhtia vuodesta 2018, jolloin muiden kuin Suomen kansalaisia oli 3 %. Vuonna 2023 suurimmat kansallisuusryhmät olivat Syyria (n=27), Viro (n=27), Afganistan (n=15), Irak (n=15), Ukraina (n=12) ja Venäjä (n=12).

10 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tyohon-ja-itsenaiseen-elamaan-valmentava-koulutus-telma>

2 OPINTOJEN KULKU

Luvussa käsitellään maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden opintojen kulkua, kielitaidon ja opiskeluvaihtoehtojen arviointia, osaamisen osoittamista ja hankkimista sekä opintojen läpäisyä ja sijoittumista koulutuksen jälkeen. Opintojen kulun eri vaiheissa maahanmuuttotaustaisten opiskelua tuetaan eri tavoin. Tätä käsitellään tarkemmin luvussa 3.

Siirtymät ammatilliseen koulutukseen

Reitit ammatilliseen koulutukseen ovat moninaisia ja vaihtelevat luonnollisesti paljon esimerkiksi sen mukaan, mikä on opiskelijan pohjakoulutus ja maahantulon ajankohta. Opiskelijalla voi olla taustalla Suomessa hankitun perusopetuksen tai aikuisten perusopetuksen päättötodistus, ulkomainen tutkinto, kotoutumiskoulutus tai esimerkiksi tutkintoon valmentava koulutus. Opiskelu voi olla tutkintotavoitteista tai pienempiin osaamiskokonaisuuksiin tähtäävää. Edellä luvussa 1 käsiteltiin yhteishaun ja jatkuvan kautta siirtyneiden osuuksia. Seuraavaksi avataan tiiviisti siirtymistä kotoutumiskoulutuksesta sekä aikuisten perusopetuksesta aiempien selvitysten pohjalta.

Kotoutumiskoulutuksesta ammatilliseen koulutukseen

Kotoutumiskoulutuksen jälkeiseen ammatilliseen koulutukseen ohjautumiseen vaikuttavat koulutustarjonnan monipuolisuus, maahanmuuttajalle annettava ohjaus sekä koulutusaloitteen ja alan edellyttämä kielitaitovaatimus. Ratkaisuksi on ehdotettu aiempaa parempia mahdollisuuksia yhdistää kotoutumiskoulutusta opintoihin, esimerkiksi ammatillisten osuuksien sisällyttämistä kotoutumiskoulutusten väliin siten, että kotoutumiskoulutus ja ammatillisten opintojen jaksot vuorottelisivat, ottaen samalla huomioon kielen oppimisen edellytykset. (Shemeikka ym. 2021, 105–106.) Kotoutumiskoulutuksesta nimenomaan ammatilliseen koulutukseen siirtyvien tarkkaa määrää ei ole saatavilla, mutta tiedetään, että kotoutumiskoulutuksen jälkeen noin 40 % on ylipäänsä omaehtoisessa koulutuksessa ja noin 5 % työvoimakoulutuksessa (mt., 119).

Kotoutumiskoulutuksen järjestäjien mukaan ammatilliseen koulutukseen hakeutumisesta on tullut hyvin suosittua jo kotoutumiskoulutuksen aikana, ja opiskelupaikka myös melko usein myönnetään. Valmentavaa nivelvaiheen koulutusta pidetään tärkeänä mahdollisuutena niille opiskelijoille, joiden suomen kielen taito ei vielä riitä ammatillisesta tutkintokoulutuksesta selviämiseen. (Shemeikka ym. 2021, 39.) Tämä näkyy myös valmentavan koulutuksen opiskelijamäärissä: tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa (TUVA) vuonna 2023 noin kaksi viidestä oli muun kuin suomen- tai ruotsinkielisiä ja heistä valtaosa muita kuin oppivelvollisia (ks. luku 1). TUVA-koulutuksessa tarjotaan mahdollisuuksia oppimisvalmiuksien ja opetuskielen taidon kehittämiseen, mutta myös tutustua eri koulutusvaihtoehtoihin ja tarvittaessa korottaa perusopetuksen arvosanoja tai suorittaa opintoja jo ammatillisesta koulutuksesta tai lukiokoulutuksesta.

Vaikka kotoutumiskoulutus itsessäänkin jo sisältää ammatillisesti suuntaavia sisältöjä ja esimerkiksi ammattialoihin tutustumista, ei ammatillisen sanaston opettaminen suurimmassa osassa maata kotoutumiskoulutuksen aikana toteudu toivotusti, koska ryhmät ovat heterogeenisiä, eivätkä S2-opettajat usein hallitse eri ammattialojen sanastoa (Shemeikka ym. 2021, 103–104).

Kotoutumislain mukaisessa alkukartoituksessa arvioidaan maahan tulleen henkilön työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden palvelujen tarve.

Ammatillisen osaamisen kartoitus ei ole alkukartoituksen yhteydessä kovin tavallista. (Shemeikka ym. 2021, 24.) Tietoa saadaan parhaiten asiakkaan luku- ja kirjoitustaidosta ja koulutushistoriasta, kun taas opiskeluvalmiuksista, aiemmasta osaamisesta sekä työhistoriasta ja työllistymisedellytyksistä saadaan tietoa huonommin. (mt, 27.) Harva kotoutuja voi mennä suoraan alkukartoituksesta ammatilliseen koulutukseen, yleensä sitä edeltää kotoutumiskoulutus, jonka aikana ainakin kielitaidon taso muuttuu. Tietojen saaminen asiakkaan kielitaidosta sekä aiemmasta koulutus- ja työhistoriasta edistäisi etenemistä koulutus- ja työllisyyspoluilla. Suomen lähialueilta tulevilla on usein ennestään enemmän tietoa koulutusmahdollisuuksistaan, mutta vastaavaa tietämystä ei ole kolmansista maista tulevilla. (mt, 30.)

Aikuisten perusopetus väylänä ammatilliseen koulutukseen

Ammatilliseen koulutukseen siirtyä myöhään maahan tulleita opiskelijoita aikuisten perusopetuksen kautta, jossa opiskelijan tavoitteena on suorittaa perusopetuksen oppimäärä. KARVIN arvioinnissa opettajien arviot aikuisten perusopetuksen päättävien maahanmuuttotasaisten opiskeluvalmiuksista vaihtelivat. 30 % piti alkuvaiheen opintojen antamia valmiuksia riittämättöminä päättövaiheen opintojen suorittamiseen. (Hievanen ym. 2020, 113.) Ongelmia tuottavat opettajien mukaan heikko opetuskielen taito, koulutaustan puute, heikot opiskeluvalmiudet, elämäntilanteen haasteet ja oppimisvaikeudet. Oppiminen koettiin haastavaksi erityisesti silloin, jos opiskelija ei ollut käynyt koulua kotimaassaan. Yleisesti oppilaiden nähtiin kuitenkin saavuttavan valmiudet siirtyä toisen asteen opintoihin, pääosin ammatillisessa koulutuksessa. Koulutuksen järjestäjistä suuri osa (78 %) katsoi, että aikuisten perusopetus tarjoaa opiskelijoille riittävät valmiudet jatko-opintoihin, kun taas 15 % oli joksikin eri mieltä (mt., 113). Joidenkin vastaajien mielestä myöhään maahan tulleiden aikuisten opiskeluaika aikuisten perusopetuksessa (2–3 vuotta) oli liian lyhyt ammatillisen koulutuksen edellyttämään osaamistasoon verrattuna (mt., 2020, 148).

Kielitaidon ja opiskeluvalmiuksien arviointi ammatillisen koulutuksen aloitusvaiheessa

Ammatillisen koulutuksen suorittamisen ja tutkinnon saamisen edellytyksinä ovat opiskelijan riittävät opiskeluvalmiudet sekä riittävä opetuskielen taidon taso. Jos koulutuksen järjestäjä kokee, että hakija ei täytä edellytyksiä riittävän osaamisen saamiseksi tai tutkinnon suorittamiseksi, on järjestäjällä lain edellyttämä velvollisuus ohjata oppilas muuhun koulutukseen tai muun palvelun piiriin.

Ammatillisessa koulutuksessa ei ole yhtenäisiä kielitaitovaatimuksia, vaan koulutuksen järjestäjä arvioi hakijan kielelliset edellytykset. Valtakunnallinen kielitaitokoe poistui vuoden 2018 alussa. Tämän seurauksia on arvioitu KARVIN toimesta, ja arviointiin osallistuneista koulutuksen järjestäjistä kaksi viidestä arvioi opiskelijoiden kielitaidon tason heikentyneen joko osassa tai kaikissa tutkinnoissa. Tiedonkeruuseen osallistuneista opettajista noin kolme neljäsosaa arvioi keskimääräisen opetuskielitaidon tason heikentyneen. Opettajilta selvitettiin myös heidän käsitystään siitä, olivatko heidän opettamansa maahanmuuttotasaistat opiskelijat osaamisensa ja tarpeidensa näkökulmasta oikeassa koulutuksessa. Tuolloin reilu puolet (58 %) koki opiskelupaikan oleva oikea, toisaalta 40 % koki opiskelijoidensa olevan osaamisensa ja tarpeidensa näkökulmasta väärässä koulutuksessa. (Hievanen ym. 2020.)

Syksyllä 2021 tehdyn tiedonkeruun perusteella iso osa koulutuksen järjestäjistä edellyttää jotain tiettyä kielitaidon tasoa tutkintokoulutuksessa, useimmiten tasoa A.2 tai B1. Käytännöt vaihtelevat kuitenkin myös koulutuksen järjestäjän sisällä ja tutkinnoittain, ja oppisopimuskoulutuksessa korostuu työnantajan harkintavastuu. Vaatimustasot voivat vaihdella myös koko tutkinnon ja sen osan suorittavien välillä. (Owal Group 2022, 153.)

Yhtenä haasteena on tunnistettu se, miten tieto todellisesta kielitaidon taitotasosta ja tuen tarpeista siirtyy koulutusmuodosta toiseen siirryttäessä: Haasteet koskevat erityisesti myöhään maahan tul- leita ja jatkuvan haun kautta hakeutuneita. Kielitaidon tason ilmoittaminen on pääosin opiskelijan oman ilmoituksen varassa. Opetuskielen taidon taso on kuitenkin määritettävissä opiskelijan omien kielitodistusten ja järjestettyjen kielitesti- en avulla, ja koulutuksen järjestäjät ovat arvioineet kielitaidon tason arviointimenetelmänsä varsin toimiviksi. (Owal Group 2022, 150–158.) Nivelvaiheiden toimivuus edellyttää koulutuksen järjestäjien yhteistyötä muun muassa kotoutumiskoulutuksen, vapaan sivistystyön ja aikuisten perusopetuksen kanssa. Vaikka suurin osa opettajista osallistuu aktiivisesti yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa, tämä ei KARVIN arvioinnin perusteella kuitenkaan aina toteudu. (Hievanen ym. 2020, 176.)

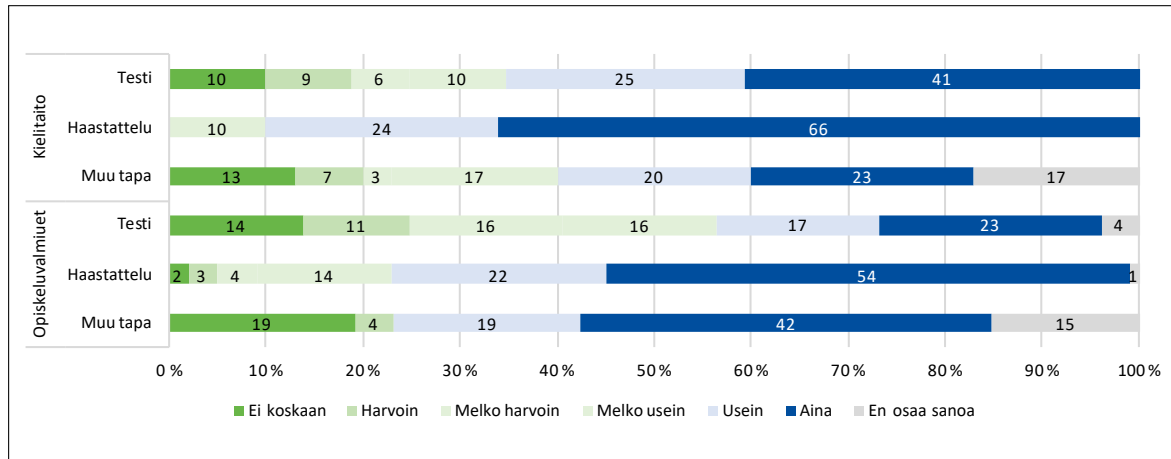
Maahanmuuttotaustaisten palveluja tuottavien asiantuntijoiden mukaan osaamista tulisi tunnistaa joustavasti asiakkaan tilanne huomioiden silloin, kun sille on tarvetta, ja pääsääntöisesti jo varhaisemmassa vaiheessa kuin nykyisin. Esimerkiksi tiedon kotoutumiskoulutusvaiheessa tunnistetusta osaamisesta olisi tärkeää siirtyä ammatilliseen oppilaitokseen, koska sillä voi olla merkitystä oikean ammattialan valinnassa. (Shemeikka ym. 2021, 70–71.) Kotoutumiskoulutuksesta ammatilliselle puolelle siirryttäessä aiemmat dokumentit ja tiedot eivät ole aina käytössä silloinkaan, kun molemmat järjestetään samassa oppilaitoksessa. Tiedon tallentamiseksi yhteen paikkaan ja siirtämiseksi toimijalta toiselle on esitetty tarve kehittää tältä osin kansallisia tietojärjestelmiä, kuten Koskea ja eHOKSia. (Shemeikka ym. 2021, 74–75.)

Kielitaidon lisäksi koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa, että opiskelijalla on muutoinkin riittävät edellytykset eli valmiudet opiskeluun ammatillisessa koulutuksessa. KARVIN kyselyn perusteella lähes kaikki koulutuksen järjestäjät arvioivat opiskelijoiden kielitaidon tason ennen opiskelijaksi ottamista, ja lähes 73 % järjestäjistä arvioi opiskelijan opiskeluvalmiuksia vähintäänkin melko usein opiskelijaksi ottamisen arvioinnin yhteydessä. Opiskelijaksi ottamisen jälkeen opiskeluvalmiuksien arviointi on kielitaidon arviointia yleisempää, vaikka ennalta-arviointia pidetään vaikeampana ja arvioinnissa käytettäviä työkaluja riittämättöminä. Opiskeluvalmiuksia arvioi opiskelijaksi ottamisen jälkeen 80 % ja kielitaitoa 55 % järjestäjistä. (Hievanen ym. 2020, 143.)

Koulutuksen järjestäjät toteuttavat kielitaidon ja opiskeluvalmiuksien arvioinnin useimmiten haastatteluiden avulla. Kielitaitoa arvioidaan monipuolisesti todistusten, dokumenttien ja erilaisten testauksien, kuten YKI-kielitasotestin avulla. Noin puolet koulutuksen järjestäjistä on kertonut, että opiskeluhistoria ja aiempi tukitarve on otettu huomioon opetuskielen taitotason arvioinnissa. Opiskeluvalmiuksien arviointia toteutetaan testaamisen sijaan myös esimerkiksi henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman (HOKS) laadinnan yhteydessä käytävien keskustelujen, koulutuskokeilujen ja aiempien todistusten pohjalta. (Hievanen ym. 2020, 146; Owal Group 2022, 156.)¹¹

11 Karvin kyselyyn vastaajien n=26-72, Owal Groupin aineistossa ko. kysymykseen vastasi 64 ammatillisen koulutuksen järjestäjää.

KUVA 2. MAAHANMUUTTOTAUSTAISTEN OPISKELIJOIDEN KIELITAIIDON JA OPISKELUVALMIUKSIEN ARVIOINNIN TAPOJEN YLEISYYS KOULUTUKSEN JÄRJESTÄJIEN KERTOMANA ENNEN OPISKELIJAKSI OTTAMISTA TAI OPINTOJEN ALKUVAIHEESSA, N=26-72

Lähde Hievanen ym. 2020, 146

KARVIN arviointiin vastanneista ammatillisen koulutuksen opettajista 68 % piti opiskelijoiden kielitaitoa riittämättömänä opintojen alussa opinnoissa selviytymiseksi. Reilu puolet (57 %) havaitsi opiskelijoiden opiskeluvalmiuksissa puutteita, ja 42 % arvioi kielitaidon jäävän riittämättömäksi työelämässä ja arjessa selviytymiseen opintojen jälkeen. Avovastauksista saadun tiedon mukaan opettajat tukivat opiskelijoiden kielitaitoa ja valmiuksia monin tavoin, kuten selkokielisyydellä, selkokielisillä materiaaleilla ja kielen oppimista tukevalla ohjauksella. (Hievanen ym. 2020, 151–152)

Opiskelu ammatillisessa koulutuksessa

Ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat vuonna 2020 julkaistun arvioinnin perusteella olleet varsin tyytyväisiä käytäntöihin, joilla ammatillista koulutusta järjestetään maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille. Opettajista noin viidennes (22 %) tunnisti koulutuksen järjestämisessä puutteita. (Hievanen ym. 2020, 165) Ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö mahdollistaa koulutuksen räätälöinnin ja opintojen henkilökohtaistamisen. Ohjauksen ja tuen riittävyyden lisäksi kehittämisen kohteiksi on havaittu työpaikalla järjestettävään koulutukseen sopivien työpaikkojen löytäminen, yksilöllisten opintopolkujen toteutuminen ja opetushenkilöstön osaamisen kehittäminen. (mt., 26–31.)

Maahanmuuttotustaisten opiskelijoiden opintojen henkilökohtaistaminen toteutuu vaihtelevasti. Se onnistuu parhaiten silloin, kun sitä voidaan toteuttaa asiakaslähtöisesti ja esimerkiksi ammatillisen opettajan ja S2-opettajan yhteistyönä. Yksilöohjaukseen ei kuitenkaan koeta olevan riittävästi resursseja ja ulkomailla hankitun osaamisen tunnistamisosaaminen kaipaisi vahvistusta. Osaamisen karttumista voidaan havainnoida ja osaamista sanoittaa opintojen edetessä paitsi opettajien ja ohjaajien, myös opiskeluhoillon palveluiden, työnantajayhteistyön ja työelämäjaksojen kautta. Osaamisen tunnistamista edesauttavat henkilökunnan osaaminen, toimivat osaamisen kartoittamisen menetelmät, tietämys ulkomaisista tutkinnoista sekä riittävä ohjaus. (Shemeikka ym. 2021, 67.)

Työelämässä oppimisen lupasäädökset

Maahanmuuttaja, esimerkiksi turvapaikanhakija, voi hakea opiskelupaikkaa ja ottaa vastaan opiskelupaikan, jos hän täyttää kyseessä olevan koulutuksen opiskelijavalintakriteerit. Ammatillinen koulutus oppisopimuksena on myös mahdollista, mikäli turvapaikanhakijan työnteko-oikeutta koskevat ehdot täyttyvät. Ulkomaalaislaki tai laki ammatillisesta koulutuksesta eivät rajoita vapaata hakeutumisoikeutta opiskelemaan. Jos maahanmuuttaja hakeutuu Suomeen opiskelemaan yli 90 päivän ajaksi, hän tarvitsee oleskeluluvan opiskelun perusteella. Oleskelulupa myönnetään koko opintojen ajaksi. Opiskelija voi tehdä opintojen perusteella myönnetyllä oleskeluluvalla palkkatöitä keskimäärin 30 tuntia viikossa millä tahansa alalla. Tutkintoon kuuluvat työelämässä opiskelujaksot opiskelija voi tehdä ilman rajoituksia. Palkatonta ja tutkintokoulutukseen kuuluvaa työssäoppimisjaksoa ei lasketa 30 tunnin viikkorajoitukseen.

Oppisopimuskoulutuksessa opintojen ajallinen kesto vaikuttaa siihen, mitä lupaa opiskelijan pitää hakea. Opintojen ajallinen kesto lasketaan opiskelijan henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelmasta (HOKS). Jos tutkinnosta suoritetaan ajallisesti yli puolet oppisopimuksella, pitää opiskelijan hakea oleskelulupaa työntöön perusteella. Tällöin työnteko-oikeus määräytyy työntekijän oleskeluluvan mukaisesti. Jos opiskelija suorittaa ajallisesti korkeintaan puolet tutkintoon johtavista opinnoista oppisopimuksella, hänen pitää hakea oleskelulupaa opiskelun perusteella. Silloin opiskelija voi tehdä täysipäiväisesti oppisopimukseen kuuluvaa työtä. Lisäksi hän voi tehdä muita palkkatöitä edellä mainitun 30 tuntia viikossa. Työnantajalla on asiassa tarkistamisvelvollisuus, eli työnantaja huolehtii, etteivät opiskelijan sallitut työtuntimäärät ylitä. Jos opiskelija on suorittanut tutkintoaan ensin oppilaitoksessa opiskelijan oleskeluluvalla, mutta myöhemmin pääosa jäljellä olevista opinnoista suoritetaan oppisopimuskoulutuksena, pitää hänen hakea työntekijän oleskelulupaa.¹²

Osaamisen osoittaminen ja tunnustaminen

Koski-tietovarantoon viedään tiedot opiskelijoiden antamista näytöistä. Näytössä opiskelija osoittaa käytännön työtehtäviä tekemällä, miten hyvin hän on saavuttanut tutkinnon perusteissa määritellyn keskeisen ammattitaidon tai osaamisen. Näyttöympäristönä tulisi olla työpaikka, jossa ammatillinen osaaminen osoitetaan käytännön työtehtäviä tekemällä. Perustellusta syystä näyttöympäristöt voivat olla muita paikkoja, esimerkiksi oppilaitoksen työmaita, virtuaalisia ympäristöjä tai simulaattoreita.¹³

Kun tarkastellaan kaikkia valtakunnallisia vuonna 2023 annettuja näyttöjä perustutkinnoissa tutkinnon suorittajan kielen perusteella, muun kuin suomen- tai ruotsinkielisten näyttöjä on keskimäärin annettu enemmän työpaikalla. Havainto on itsessään positiivinen, sillä työnantajien kynnys ottaa opiskelijoita kehittyvällä kielitaidolla voi olla korkea, ja taustalla voi olla myös ennakkoluuloja. Kokonaistilastossa positiivista vinoumaa aiheuttaa sosiaali- ja terveysalan ja liiketoiminnan perustutkintojen suhteellisen suuret suorituspäämäärät. Kyseisissä tutkinnoissa valtaosa näytöistä annetaan työpaikoilla. Jos taas näyttöympäristöjä tarkastellaan tutkintokohtaisesti, eroja löytyy enemmän, ja muunkielisten opiskelijoiden näyttöympäristö on useammin oppilaitos.

12 <https://migri.fi/opiskelijan-tyonteko-ja-tyoharjoittelu>

13 <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/opas/4343283/tekstikappale/4395828>

TAULUKKO 13. NÄYTTÖJEN TOTEUTUSPAIKAT 2023: VAIN PERUSTUTKINTOJEN VALTAKUNNALLISET AMMATILLISET TUTKINNON OSAT (EI TUNNUSTETTUJA)

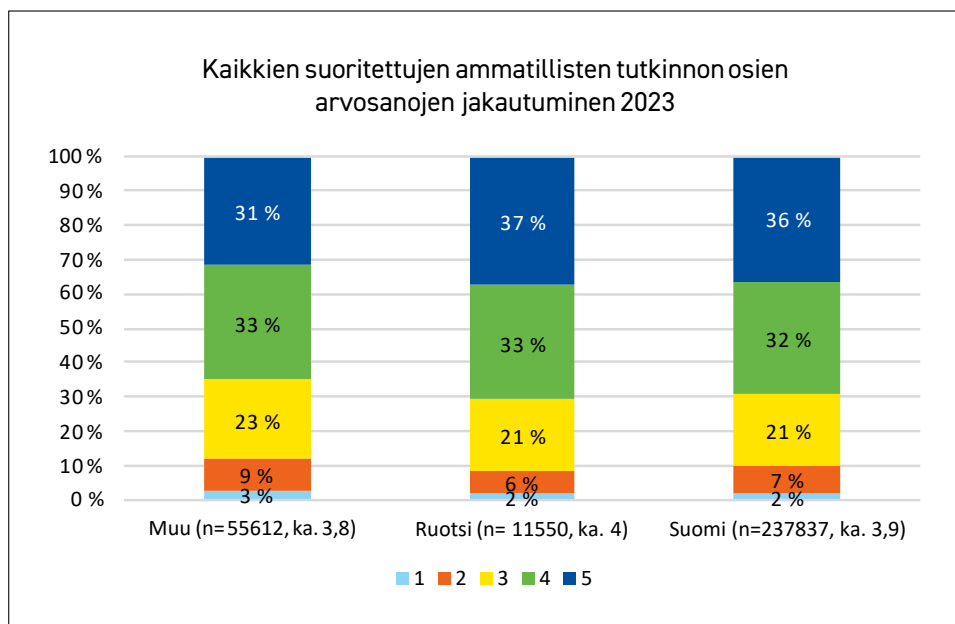
	Suomi (n=237837)	Ruotsi (n=11550)	Muu (n=55612)
Oppilaitos	23 %	20 %	17 %
Tyhjä/ei tietoa	6 %	6 %	8 %
Työpaikka	65 %	60 %	70 %
Työpaikka ja oppilaitos	6 %	14 %	5 %

Lähde: Koski-tietovaranto

Koski-tietovarantoon viedyistä tiedoista on mahdollista tarkastella myös tunnustettujen tutkinnon osien osuuksia. Vuonna 2023 arvioiduista valtakunnallisista ammatillisista perustutkintojen tutkinnon osista muunkielisillä opiskelijoilla suurempi osa (7 %) suoritetuista tutkinnon osista oli tunnustettu kuin suomen- (4 %) tai ruotsinkielisillä (3 %) opiskelijoilla. Muunkielisillä merkittävä osa, eli puolet tunnustetuista tutkinnon osista (50 %) oli sosiaali- ja terveysalan perustutkinnosta. Tämä oli 11 % kaikista muunkielisten suorittamista sosiaali- ja terveysalan valtakunnallisista tutkinnon osista. Suomenkielisten opiskelijoiden sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon osista 8 % oli tunnustettuja. Osaamista tunnustetaan virallisen todistuksen perusteella, mutta tilastoista ei voida päätellä, milloin opiskelijalla on ollut tutkinto lähtömaasta, tai kuinka usein opiskelija on aloittanut tutkinnon osat tavoitteisesti, ja sitä osaamista on tunnustettu tutkintotavoitteisessa koulutuksessa. Osana tilannekuvan tiedonkeruuta ei ole myöskään tarkasteltu osaamisen tunnustamisen käytäntöjä tai opiskelijoiden osaamisen hankkimisen kestoa ennen näyttöihin ohjautumista.

Annettujen näyttöjen arvosanojen tarkastelussa selviää, että kaikista valtakunnallisista ammatillisista tutkinnon osista annettujen arvosanojen keskiarvo oli suomenkielisillä opiskelijoilla 3,9, ruotsinkielisillä 4 ja muunkielisillä 3,8. Tutkintokohtaiset erot ovat paikoin suuria. KARVIN arvioinnissa (Hakamäki-Stylman ja Kilpeläinen 2023, 99) on tarkasteltu arvosanojen jakautumista vuosina 2018–2022. Tulokset ovat samansuuntaiset. Muiden kuin suomen- tai ruotsinkielisten opiskelijoiden saamien tyydyttävien arvosanojen osuus oli jonkin verran suurempi ja kiitettävien pienempi kuin suomen- ja ruotsinkielisten opiskelijoiden. Muunkielisten opiskelijoiden näyttöjen yleisin arvosana oli hyvä (4) ja suomen- ja ruotsinkielisten näyttöjen kiitettävä (5).

KUVA 3. ARVOSANAT KIELIRYHMITÄIN VUONNA 2023 ARVIOIDUISSA PAKOLLISISSA VALTAKUNNALLISISSA AMMATILISISSA TUTKINNON OSISSA

Lähde: Koski-tietovaranto, erillispoiminta

Ammatillisiin perustutkintoihin sisältyy 35 osaamispisteen (osp) verran yhteisten tutkinnon osien opintoja. Yhteisten tutkinnon osien pakolliset osa-alueet koostuvat viestintä- ja vuorovaikutusosaamisesta (11 osp), matemaattis-luonnontieteellisestä osaamisesta (6 osp) ja yhteiskunta- ja työelämäosaamisesta (9 osp). Taulukossa 14 on esitetty suomen- ja ruotsinkielisten ja muunkielisten opiskelijoiden yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden keskiarvot vuosina 2021, 2022 ja 2023. Mukana ovat valtakunnalliset pakolliset osa-alueet. Seurantavuosina samat erot toistuvat kieliryhmittäin: muunkielisillä opiskelijoilla on hieman heikommat keskiarvot suomen- ja ruotsinkielisiin nähden kaikilla muilla yhteisten tutkinnon osien osa-alueilla paitsi matematiikassa. Oppimistuloksia olisi hyödyllistä tarkastella tarkemmin eri taustamuuttujia vasten ja paikallisella tasolla siten, että voitaisiin arvioida tarkemmin erojen taustalla olevia syitä, ja pohtia myös sitä, milloin erojen taustalla on opetuskielen taitoon liittyviä tekijöitä ja tuen tarpeita.

TAULUKKO 14. YHTEISTEN TUTKINNON OSIEN OSA-ALUEIDEN ARVOSANOJEN KESKIARVOT 2023 JA 2022 KIELIRYHMITÄIN (PAKOLLISET, VALTAKUNNALLISET)

	2023		2022		2021	
	Muu kieli	Fi ja sv	Muu kieli	Fi ja sv	Muu kieli	Fi ja sv
Viestintä ja vuorovaikutusosaaminen						
Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä, suomi/ruotsi	3,1	3,3	3,2	3,2	3,0	3,3
Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä, S2/R2	3,1	(x)	3,2	(x)	3,2	(x)
Viestintä ja vuorovaikutus vieraalla kielellä	3,3	3,3	3,2	3,2	3,1	3,2
Viestintä ja vuorovaikutus toisella kotimaisella kielellä	2	2,6	1,9	2,6	1,9	2,6
Taide ja luova ilmaisu	3,5	3,5	3,5	3,6	3,3	3,5
Toiminta digitaalisessa ympäristössä	3,3	3,6	3,2	3,7	3,2	3,7
Matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen						
Fysikaaliset ja kemialliset ilmiöt ja niiden soveltaminen	2,8	2,9	2,7	2,9	2,8	2,9
Matematiikka ja matematiikan soveltaminen	3,0	2,8	3,0	2,9	3,0	2,9
Yhteiskunta- ja työelämäosaaminen						
Opiskelu- ja urasuunnitteluvalmiudet	3,9	4,0	3,8	4,0	3,8	4,1
Työelämässä toimiminen	3,4	3,8	3,5	3,5	3,5	3,8
Työkyvyn ja hyvinvoinnin ylläpitäminen	3,4	3,5	3,4	3,4	3,3	3,5
Yhteiskunnassa ja kansalaisena toimiminen	3,1	3,4	3,2	3,4	3,2	3,3
Yrittäjyys ja yrittäjämäinen toiminta	3,2	3,5	3,2	3,5	3,1	3,5
Kestävän kehityksen edistäminen	3,3	3,5	3,3	3,5	3,2	3,5

Lähde: Koski-tietovaranto, erillispoiminta.¹⁴

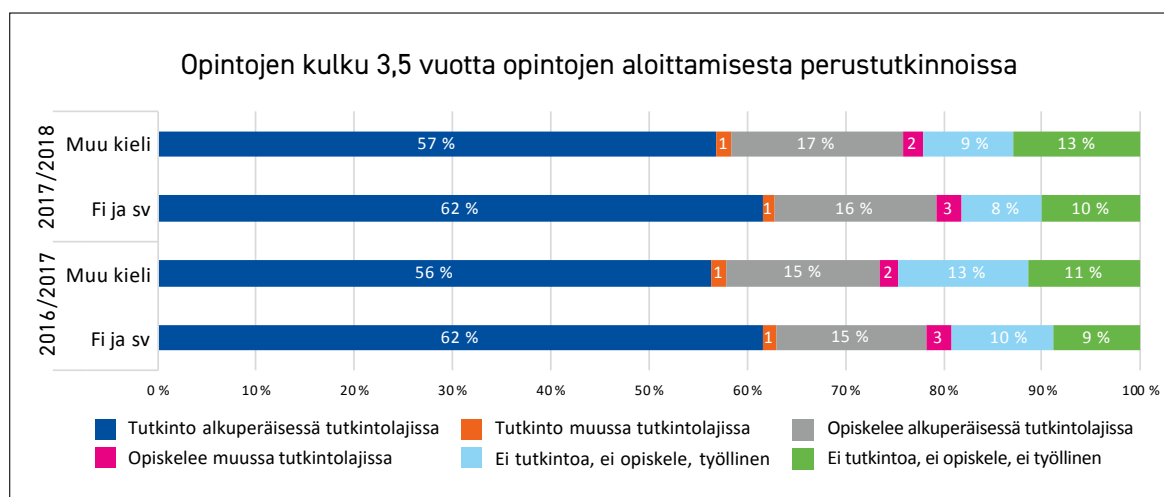
Läpäisy ja keskeyttäminen

Kun tarkastellaan tilastoja lukuvuonna 2017–2018 aloittaneista opiskelijoista ja verrataan heidän tilannettaan 3,5 vuoden kuluttua, voidaan todeta muunkielisten opiskelijoiden opiskelun kestävän kotoperäisiä kieliä puhuviin verrattuna hiukan pitempään. Vuonna 2017 ammatillisen peruskoulutuksen aloittaneista suomen- ja ruotsinkielisistä tutkinnon oli suorittanut 3,5 vuoden kuluttua 63 % ja vastaavasti muunkielisistä 58 %. Ero on ollut nähtävissä jo pidemmän aikaa: muunkielisten ammatillisen tutkinnon suorittaneiden osuus on ollut joitain prosenttiyksikköjä pienempi. Vastaavasti opinnoissa jatkavien osuus on ollut suhteessa suurempi. Samaan aikaan opintojen aloittaneista, mutta koulutuksen keskeyttäneistä jopa hieman useampi muunkielisistä on ollut työelämässä, mutta ilman opiskelupaikkaa olevien muunkielisten työttömien osuus on ollut muutaman prosenttiyksikön suurempi.¹⁵

14 Taulukossa S2/R2-opintoja ei ole raportoitu suomen- ja ruotsinkielisiltä, sillä aineisto antaa viitteitä siitä, ettei kielikoodeja ole aina käytetty oikein. Mukana on esimerkiksi suomenkielisiä opiskelijoita, joilla on tutkintokielenä suomi, mutta silti opiskelijalle on merkitty suoritus ruotsi toisena kielenä -opinnoista. Taulukossa ei myöskään ole mukana viestintä ja vuorovaikutus- tai opiskelijan oma äidinkieli -suorituksia niiden vähäisen määrän takia.

15 Lähde: Tilastokeskuksen vuositilastot, Vipunen, Ammatillisen peruskoulutuksen opintojen kulku

KUVA 4. OPINTONSA ALOITTANEIDEN TILANNE 3,5 VUOTTA OPINTOJEN ALOITTAMISEN JÄLKEEN KIELIRYHMITTÄIN 2016–2017 JA 2017–2018 ALOITTANEILLA

Lähde: Vipunen, vuositilastoraportit, Ammatillisen koulutuksen opintojen kulku

Tilastoista voi seurata myös opintonsa keskeyttäneiden tilannetta. Esimerkiksi syksyllä 2020 kaikista kirjoilla olleista perustutkinto-opiskelijoista ja 11,7 % oli vuoden kuluttua (2021) keskeyttänyt opintonsa. Muunkielisistä opiskelijoista keskeyttäneiden osuus oli hieman suurempi, 13,2 %. Keskeyttäneistä muunkielisistä lähes puolet oli tilastointihetkellä töissä, neljännes työttömänä ja vajaa kolmannes muussa toiminnassa. Muunkielisistä työllisten osuus oli kotoperäisiä kieliä puhuviin nähden tilastovuonna muutaman prosenttiyksikön suurempi.¹⁶ Tilastokeskus tuottaa vuositilastoa ammatillisen koulutuksen läpäisystä myös syntyperän mukaan. Taulukosta 15 näkee, että Suomessa syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla koulutuksen läpäisy on selkeästi heikompaa 3,5 vuoden kuluttua kuin muilla vertailuryhmillä. Kuitenkin ulkomaalaistaustaisten naisten läpäisy on ollut vertailuainakoina keskimäärin suomalaistaustaisia parempi. Lukuja tarkasteltaessa on hyvä huomioida, että tilastovuosissa on eroja edellä esitetystä¹⁷. Luvuissa on myös hyvä panna merkille, että tilaston perusjoukko on muuttunut, sillä vuoden 2018 tilastoissa ovat mukana ammatillisen koulutuksen uuden lainsäädännön mukaiset aikuiset perustutkinto-opiskelijat.

¹⁶ Lähde: Vipunen, Tilastokeskuksen vuositilastot, Ammatillisen koulutuksen lukuvuoden opintojen kulku

¹⁷ Tilastot tuotetaan Tilastokeskuksen omille raporttisivuille ja Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen raportit eri taustamuuttujilla toimitetaan eri ajankohtina.

TAULUKKO 15. TUTKINNON SUORITTAMINEN 3,5 VUOTTA AMMATILLISEN PERUS-TUTKINTOKOULUTUKSEN ALOITTAMISESTA SYNTYPERÄN MUKAAN (% ALOITTANEISTA). TUTKINTO PITÄÄ SISÄLLÄÄN SEKÄ ALOITETUN ETTÄ MAHDOLLISEN MUUN TUTKINNON

	3,5 vuotta	Yhteensä	Suomalais-taustaiset yhteensä%	Suomalais-taustainen, synt. Suomessa %	Suomalais-taustainen, synt. ulkomailla %	Ulkomaalaistaustaiset yhteensä %	Ulkomaalaistaustainen, synt. ulkomailla %	Ulkomaalaistaustainen, synt. Suomessa %
	Yht.	58,2	58,4	58,4	55	57	58,4	42,9
2018-2021	Miehet	55,8	56,4	56,5	50,1	52,1	53,2	41,9
	Naiset	60,6	60,3	60,3	59,6	62,1	63,4	44,4
	Yht.	58,4	58,5	58,5	54,7	57,8	59,1	45,1
2019-2022	Miehet	56,0	56,4	56,4	51,3	54	55,1	43,7
	Naiset	60,7	60,5	60,5	58	61,8	63,1	47

Lähde: Tilastokeskus, [Opintojen kulku](#)

Tiedot laajentuneen oppivelvollisuuden vaikutuksista oppivelvollisuuden piiriin kuuluvien nuorten opiskelijoiden keskeyttämiseen tarkentuvat. Kuitenkin tiedetään, että syksyllä 2021 aloittaneista muunkielisistä hieman suurempi osa kuin suomen- ja ruotsinkielisistä oli koulutuksen ulkopuolella kaksi vuotta opintojen aloittamisesta. Osuudessa on mukana myös Suomesta pois muuttaneita, eikä heidän määräänsä voida jäljittää tilastosta.

Keskeyttämisen syyt ovat kokonaisuutena hyvin moninaiset eivätkä ne aina liity opiskelussa pärjäämiseen. Ns. positiivisen keskeyttämisen syitä ovat esimerkiksi työllistyminen, muuhun koulutukseen siirtyminen, maastamuutto tai vanhempainvapaa. Tietoa keskeyttämisestä ei koota tällä tarkkuudella. Kuitenkin esimerkiksi vuoden 2022 Amisbarometrin mukaan 13 % muuta kuin suomea, ruotsia ja saamea puhuvista vastaajista ilmoitti, että syrjinnän ja rasmin kokemukset ovat vaikuttaneet siihen, että he ovat harkinneet alan vaihtoa, oppilaitoksen vaihtoa tai opintojen keskeyttämistä. Suomen- ja saamenkielisten vastaajien joukossa vastaava luku oli 7 % ja ruotsinkielisten ryhmässä 12 %. Jopa viidennes muunkielisistä mainitsi kielivaikkeudet syynä sille, että oli harkinnut opintojen tai alan vaihtoa tai keskeyttämistä. Suomenkielisistä osuus oli 4 % ja ruotsinkielisistä 7 %.

Ohjauksella opintoihin ja opintojen aikana on myös merkitystä. Koulutusalojen segregatiota purkavan Potentiaali -hankkeen selvityksessä (Jänkälä 2020) tutkittiin opinto-ohjaajien valmiuksia puhua opiskelijoiden tai ohjattavien kanssa aiheista, jotka saattavat vaikuttaa nuoren kiinnostuksen kohteisiin, koulutusvalintoihin tai pärjäämiseen opinnoissa. Opinto-ohjaajat kokivat selvityksen mukaan eniten vaikeutta puhua ohjattaviensa kanssa etniseen taustaan, uskontoon ja vammaisuuteen liittyvistä asioista ura- ja koulutuslavalintojen käsittelyn yhteydessä. (Eid ja Castenada 2023, 27.)

Opintojen etenemistä heikentävät myös opintojen tukimuotoihin liittyvät haasteet. Esimerkiksi joskus siirtymä työmarkkinatuelle opintotuelle saa opiskelijan keskeyttämään opintonsa, olivat ne sitten aikuisten perusopetusta tai ammatillisia opintoja. Opintonsa aloittavalla ei aina ole tietoa siitä, että tukikaudet omatoimiseen opiskeluun eivät juuri koskaan tule riittämään valmistumiseen saakka, eikä sitä ole heille riittävän selkeästi selitetty. Myös karenssit ja kannustinloukut, kuten kotihoidon tuki, voivat osaltaan heikentää läpäisyä. (Shemeikka ym. 2021, 130.)

Opetuksen tukikeinojen merkitys on maahanmuuttotaustaiselle opiskelijalle suuri, sillä kyselyn perusteella koulutuksen järjestäjien ja opettajien mukaan yli 90 % opiskelijoista haluaa ensi sijassa

suorittaa koko ammatillisen tutkinnon. (Hievanen ym. 2020, 151.) Kaikilla opiskelijoilla ei ole kuitenkaan tarkoitus eikä tarkoituksenmukaista suorittaa koko tutkintoa, vaan tutkinnon osia tai niiden muodostamia pieniä osaamiskokonaisuuksia. Esimerkiksi syksyllä 2021 tehdyn selvityksen tiedonkeruuseen osallistuneista koulutuksen järjestäjistä yli puolet kertoi, että käytössä on koulutuskokonaisuuksia, joilla pyritään poluttamaan maahanmuuttotaustaisia työelämään (Owal Group 2022, 202). Esimerkki pienestä osaamiskokonaisuudesta on hoiva-avustajakoulutus, joka tällä hetkellä perustuu sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon kolmeen tutkinnon osaan¹⁸, ja josta STM on antanut suosituksen. Hoiva-avustajakoulutus on muodostunut erittäin suosituksi työllistymisväyläksi maahanmuuttotaustaisille ja sen järjestämiseen on myönnetty rahoitusta myös Jatkuvan oppimisen palvelukeskuksen JOTPA:n kautta.

Hoiva-avustajan koulutuksen sisältyvien (vuoden 2020 suosituksen perustuvien) tutkinnon osien suorittajista on koottu vuositilastoja Koski-tietovarantoon vietyjen suoritusten perusteella¹⁹. Ensimmäisinä tilastovuosina valtaosa suosituksen mukaisten tutkinnon osien suorittaneista oli suomenkielisiä, mutta muunkielisten osuus on kasvanut vuosi vuodelta. Vuonna 2023 jo yli puolet suositeltujen tutkinnon osien suorittaneista (4593) oli muunkielisiä (2412). Jos tarkastellaan hoiva-avustajan työhön suositeltujen tutkinnon osien suorittaneita aina vuodesta 2018 lähtien, noin kaksi viidestä (42 %) on muunkielisiä. Isolla osalla on kuitenkin vielä opiskeluoikeus voimassa eli opiskelijat voivat jatkaa opintoja ja suorittaa koko lähihoitajan tutkinnon. Pienten osaamiskokonaisuuksien suorittaminen on ollut lievässä kasvussa. Tähän kannustetaan koulutuksen järjestäjiä myös panostamaan enemmän koulutusten suunnittelussa ja tarjonnassa, jotta opiskelijat voisivat joustavasti hankkia osaamista yksilöllisiin osaamistarpeisiinsa ja työllistyminen nopeutuisi (OKM 2023).

Työllistyminen ja jatko-opintoihin siirtyminen

Tilastotietoa opiskelijoiden tavoitteista on saatavissa opintojen suunnitteluvaiheesta. Opintojen henkilökohtaistamisvaiheessa kartoitetaan opiskelijoiden uratavoite ja se kirjataan myös eHOKSiin.²⁰ Alla olevassa taulukossa prosenttiosuudet on laskettu vain niiden opiskelijoiden osalta, joille uratavoite on merkitty. Puuttuvien merkintöjen takia lukuihin tulee suhtautua varauksella. Lisäksi kyse on vain henkilökohtaistamisprosessin yhteydessä tehdystä urasuunnitelmataavoitteesta, ei toteutuksesta. Vuosina 2022 ja 2023 opintonsa aloittaneiden jakaumat antavat viitteitä siitä, että ammatillisissa perustutkinnoissa opiskelevilla muilla kuin suomen- tai ruotsinkielisillä on yhtä usein tavoitteena työelämään ja jatko-opintoihin siirtyminen kuin suomenkielisilläkin. Sen sijaan opiskelevissa on vähemmän niitä, jotka ovat jo työelämässä, mikä näkyy tavoitteessa jatkaa opintoja.

18 Vuonna 2024 uudistetun suosituksen mukaan koulutus sisältää kolme sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon tutkinnon osaa: Asiakkaan kohtaaminen ja ohjaaminen, Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen sekä Asiakkaan toimintakyvyn vahvistaminen, yhteensä 60 osaamispistettä.

19 ks. Vipunen, rahoitus- ja kustannustiedot (<https://vipunen.fi/fi-fi/ammattilinen/Sivut/Rahoitusperuste--ja-kustannustiedot.aspx>)

20 Kirjauksissa on kuitenkin puutteita: noin kolmannekselle opiskelijoista ei ole merkitty uratavoitetta lainkaan.

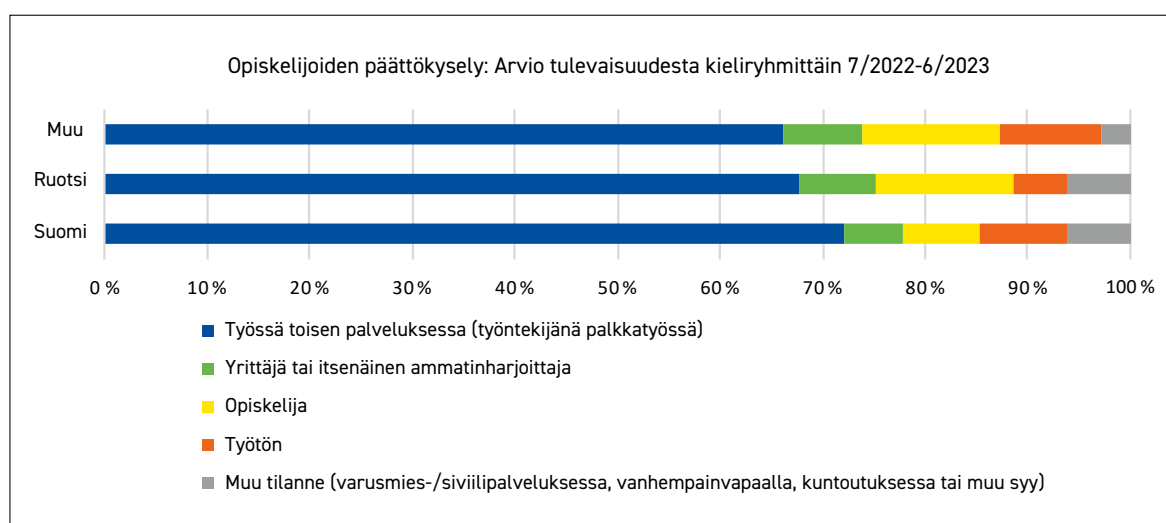
TAULUKKO 16. AMMATILLISEN PERUSTUTKINNON VUONNA 2022 JA 2023 ALOITTANEIDEN eHOKSIIN KIRJATTU TAVOITE OPINTOJEN HENKILÖKOHTAISTAMISVAIHEESSA KIELIRYHMITTÄIN

	2022	2023
Jatko-opinnot	17 %	16 %
suomi	17 %	16 %
ruotsi	25 %	24 %
muut kielet	15 %	16 %
Opintojen jatkaminen	6 %	6 %
suomi	6 %	5 %
ruotsi	3 %	3 %
muut kielet	15 %	16 %
Työelämään siirtyminen	61 %	60 %
suomi	61 %	61 %
ruotsi	53 %	55 %
muut kielet	59 %	59 %
Työuralla eteneminen	16 %	17 %
suomi	16 %	17 %
ruotsi	18 %	18 %
muut kielet	11 %	11 %

Lähde: eHOKS, opiskelijoiden osaamisen hankinta, Vipunen

Opiskelijoiden Arvo-päätökselyyn rahoituskautena 7/2022–6/2023 vastanneista muista kuin suomen- ja ruotsinkielisistä perustutkinto-opiskelijoista kaksi kolmesta arvioi siirtyvänsä palkkatyöhön. Osuus on hieman pienempi kuin suomenkielisistä, mutta muunkielisistä hieman suurempi osa arvioi siirtyvänsä yrittäjäksi ja jatko-opintoihin.

KUVA 5. OPISKELIJOIDEN PÄÄTTÖKYSELYYN 7/2022–6/2023 VASTANNEIDEN ARVIO TULEVAISUUDESTA

Lähde Arvo-palaute, opiskelijoiden päätöksely, Vipunen

Opiskelijoiden Arvo-palautteen päättökyselyn perusteella muunkieliset ovat olleet suomenkielisiä tyytyväisempiä saamaansa ohjaukseen liittyen työelämään tai jatko-opintoihin (ka. 4,3/5 vs. suomenkielisten 3,9). Lisäksi heistä suurempi osa koki, että koulutus on parantanut valmiuksia työelämään siirtymiseen, siellä toimimiseen ja jatko-opintoihin (ka. 4,4/5 vs. suomenkielisten 4,3).

Maahanmuuttotaustaisten koulutus- ja työllistymispoluissa on tunnistettu viisi pullonkaulaa: osaamisen puutteellinen tunnistaminen, palveluiden asiakaslähtöisyyden puute, taloudellisiin tukiin liittyvät haasteet, syrjintä ja kielteiset asenteet maahan muuttaneita kohtaan sekä koulutus- ja työllistymis- palveluiden riittämätön tarjonta. (Shemeikka ym. 2021, 123). Haasteeksi on tunnistettu, että ammatilliseen koulutukseen ohjaututaan kotoutumiskoulutuksesta liian varhain siihen nähden, miten hyvin osa ammatillisista oppilaitoksista kykenee tarjoamaan ohjauksellista ja kielellistä tukea vieraskielisille opiskelijoilleen. Puutteet perusosaamisessa, opiskelunvalmiuksissa ja yhteisten tutkinnon osien korkea tavoitetaso heikentävät koulutuksen läpäisemistä ja siten ohjautumista jatkokoulutukseen ja työelämään. (mt., 129). Ammatillisilla oppilaitoksilla on toisaalta hyvät työelämäverkostot, jotka lisäävät opintojen työelämälähtöisyyttä ja tukevat työllistymistä. Enemmän voitaisiin vahvistaa maahanmuuttotaustaisten polkua yrittäjyyteen. (mt. 2021, 141).

Jatko-opintoihin sijoittumisesta on saatavissa tietoa hyvin karkealla tasolla. Käytettävissä olevista tilastoista voi jäljittää ammattikorkeakoulujen uusien opiskelijoiden aikaisemman koulutuksen ja opiskelijoiden äidinkielen ja kansalaisuuden. Esimerkiksi vuonna 2021 ammattikorkeakoulussa aloittaneista 5 %:lla oli sekä ammatillinen koulutus että äidinkieli muu kuin suomi tai ruotsi. Tutkinnon suorittaneiden sijoittumistiedoista taas saa tilannekuvaan vuoden lopussa vuosi ammatillisen tutkinnon suorittamisen jälkeen: vuonna 2021 suomen- ja ruotsinkielisistä noin 7 % oli jatkanut opintoja jossain koulutusmuodossa (9 % jos tarkastellaan vain perustutkintoja) ja muunkielisistä osuus oli 6 % sekä perustutkinnoissa että kaikissa tutkinnoissa yhteensä.

Kun tarkastellaan ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden opintojen jälkeistä sijoittumista yhden ja kolmen vuoden kuluttua valmistumisesta, voidaan todeta muunkielisten työllistymisasteen olevan hieman alempi kuin suomen- ja ruotsinkielisten. Työttömyyden osalta ilmiö on samankaltainen – muunkielisten työttömyyslukemat ovat hiukan korkeammat kuin kantaväestöön kuuluvien. Tuoreimmat saatavilla olevat luvut vuodelta 2021 ovat hiukan paremmat molempien ryhmien osalta kuin vuonna 2020, jolloin koronapandemia on osaltaan vaikuttanut työllistymiseen. Sijoittumista koskevia lukuja tarkastellaan joulukuun loppupuolella. Muunkielisten valmistuneiden työttömyysluvat olivat vuonna 2020 vuosi tutkinnon suorittamisen jälkeen 24,1 % ja kolmen vuoden kuluttua 17,5 %, kun taas vuonna 2021 työttömien osuus vuosi valmistumisesta oli 19,1 % ja kolmen vuoden jälkeen 14,7 %. Koulutusala- ja tutkintokohtaiset erot ovat varsin suuret, ja myös vuosittaista vaihtelua esiintyy. Taulukossa 17 on esitetty vuonna 2020 ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden sijoittuminen vuoden 2021 lopussa kieliryhmittäin ja koulutusaloittain.

Tilastoja tulkittaessa on hyvä tiedostaa, että koulutusala-kohtaiset tutkinnon suorittajamäärät vaihtelevat paljon. Esimerkiksi maa- ja metsätalouden koulutusaloilta oli vuonna 2020 valmistuneita muun kuin suomen- tai ruotsinkielisiä yhteensä 48. Erityisesti maa- ja metsätaloudessa näkyy vuosittainen vaihtelu, sillä tilastovuosina 2019 ja 2020 alan muunkielisten työttömyys oli suurempi ja työllisten osuus pienempi kuin kotoperäisten kielten puhujien.

Alakohtaisesti tarkasteltuna voidaan todeta muunkielisten ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden työllisyys- ja työttömyyslukujen lähtökohtaisesti noudattelevan koulutusalan suomen- ja ruotsinkielisten työllisyys- ja työttömyystilannetta, mutta työttömyysluvat ovat keskimäärin jonkin verran korkeammat. Terveys- ja hyvinvointialalla korkeat, yli 80 % työllisyyslukemat koskevat sekä kotoperäisten kielten puhujia että muunkielisiä valmistuneita ja työttömyys on vähäistä. Vastaavasti

tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen (ICT-alan) verrattain korkeat työttömien osuudet yhden sekä kolmen vuoden jälkeen tutkinnosta koskevat molempia kieliryhmiä. Kuitenkin ICT-alalla muun kuin suomen- tai ruotsinkielisillä on ollut parempi työllisyystilanne ja pienempi työttömyysaste myös edeltävinä tilastovuosina. Tilastot eivät kerro sitä, mikä on tutkinnon suorittaneiden taustakoulutus ja työkokemus ennen valmistumista.

TAULUKKO 17. VUONNA 2020 PERUSTUTKINNON SUORITTANEIDEN SIJOITTUMINEN VUONNA 2021 KIELIRYHMITTÄIN JA KOULUTUSALOITTAIN

	Työllinen		Päätoiminen opiskelija		Työtön		Muut		Muuttanut maasta	
	FI ja SV	Muut	FI ja SV	Muut	FI ja SV	Muut	FI ja SV	Muut	FI ja SV	Muut
Palvelualat	69 %	61 %	7 %	6 %	14 %	22 %	9 %	11 %	0,2 %	1 %
Terveys- ja hyvinvointi	85 %	83 %	6 %	3 %	5 %	9 %	4 %	4 %	0,1 %	1 %
Maa- ja metsätalous	64 %	69 %	10 %	6 %	15 %	13 %	10 %	6 %	0,4 %	6 %
Tekniikan alat	62 %	62 %	8 %	6 %	18 %	23 %	12 %	9 %	0,1 %	0,5 %
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	41 %	52 %	20 %	15 %	26 %	22 %	13 %	9 %	0,5 %	2 %
Luonnontieteet	55 %		16 %		20 %		9 %		0,0 %	
Kauppa, hallinto ja oik.	69 %	59 %	9 %	8 %	13 %	24 %	9 %	8 %	0,3 %	1 %
Hum. ja taidealat	48 %	39 %	21 %	18 %	20 %	24 %	11 %	12 %	1 %	5 %
Perustutkinnot yhteensä	68 %	66 %	9 %	6 %	14 %	19 %	9 %	8 %	0,2 %	1 %

Lähde: Tilastokeskus, Vipunen, Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden työllistyminen ja jatko-opintoihin sijoittuminen

Huomionarvoista on, että maasta muuttaneiden muunkielisten osuus kasvaa, kun aikaa valmistumisesta kuluu. Vuosi valmistumisen jälkeen maasta muuttaneita muunkielisiä oli vuonna 2021 0,8 %, kun kolmen vuoden päästä heitä oli 3 %. Kotoperäisiä kieliä puhuvien vertailuluvut olivat 0,2–0,4 % välillä. Verrattuna vuoteen 2020 pieneni muunkielisten maasta muutto tutkinnon suorittamisen jälkeen kuitenkin lähes yhdellä prosenttiyksiköllä. Tilastoja tarkasteltaessa on otettava huomioon, etteivät kaikki tee ilmoitusta maasta muuttamisestaan.

Työllistymistä on hankalaa seurata tilastoissa tarkasti. Maahan muuttaneiden työllisyysaste näyttää erilaiselta eri työ- ja elinkeinoministeriön tilastoissa. Esimerkiksi työvoimatutkimus kuvaa työllisyysastetta korkeammaksi kuin työssäkäyntitilasto. Erot johtuvat työvoimatutkimuksen ja työssäkäyntitilaston erilaisista työllisyyden ja maahanmuuttajuuden määritelmistä, erilaisista menetelmistä, mittausajankohdista sekä mahdollisesta valikoitumisharhasta. (TEM 5.5.2023)

On viitteitä siitä, että ammatillisessa koulutuksessa ei aina pystytä tarjoamaan riittävästi tukea vieraskielisten opiskelijoiden tarpeisiin. Tämä ilmenee opintojen keskeytymisenä ja siinä, että opinnoista selvittää niukasti, mutta ammattiosaaminen tai suomen kieli eivät ole riittävästi opintojen aikana kehittyneet. TE-hallinnon ja kolmannen sektorin asiantuntijat pitävät kyselyn mukaan tätä huolestuttavana: ammatillinen tutkinto ei takaa kestäväää työuraa, jos osaaminen ei ole työelämävaatimusten edellyttämällä tasolla. TE-palveluissa tällaisen henkilön työuralle tukeminen on myös haastavaa ja palveluvalikoima rajattu. TE-toimiston asiantuntijan näkökulmasta henkilöllä, joka on hiljattain valmistunut ammattiin, pitäisi olla ajantasaiset tiedot ja taidot ammattialaltaan, jolloin hän ohjautuu nopeasti työllistettävien asiakkaiden polulle. Näin hän ei ole oikeutettu esimerkiksi palkkatukeen tai uravalmennukseen. Rajatun palveluvalikoiman vuoksi työttömyydellä onkin vaarana pitkittyä. (Shemeikka ym. 2021, 39.)

3 OPPIMISEN TUKEA

Ammatillisessa koulutuksessa jokaisella opiskelijalla on oikeus saada tarvitsemaansa tukea ja ohjausta opintoihinsa. Monet maahanmuuttotaustaiset oppijat tarvitsevat tukea opinnoissaan erityisesti silloin, jos heillä on puutteita oppimaan oppimisen taidoissa tai jos he osaavat tutkintokieltä heikosti.

Maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden opiskeluvalmiuksia voidaan tukea eri tavoin. Tukea voi saada opiskeluvalmiuksia tukevista opinnoista (OPVA-opinnot), tutkintoon valmentavasta koulutuksesta (TUVA), erityisestä tuesta sekä kielitietoisesta opetuksesta ja ohjauksesta sekä oppilaitoksessa että työpaikalla. Koulutuksen järjestäjien on myös mahdollista tarjota paikallisia valinnaisia osa-alueita, joilla tuetaan kielitaidon kehittymistä ja monet ovat näin tehneetkin. Opiskeluvalmiuksia tukevista opinnoista (OPVA-opinnoista), on voitu tukea niitä opiskelijoita, joiden perustaidot eivät ole riittäneet opinnoissa selviämiseen tai tutkinnon suorittamiseen. OPVA-opintoja on voitu järjestää esimerkiksi matematiikassa, suomen kielessä, digitaalisessa osaamisessa tai vieraisissa kielissä. Jos opiskelijan taidot eivät vielä riitä tutkintoon johtavaan koulutukseen, voi opiskelija hakeutua tutkintoon valmentavaan koulutukseen (TUVA). Kielitaitoa edistäviä opintoja ovat kaikissa ammatillisissa perustutkinnoissa olevat yhteiset tutkinnon osien viestintä ja vuorovaikutus -osa-alueen opinnot, mutta kielitietoista opetusta voivat antaa kaikki ammatillistenkin tutkinnon osien opettajat. Yhteisiä tutkinnon osia voi valita valinnaisina opintoina myös osaan ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista.

KARVIN vuonna 2020 tekemän selvityksen mukaan koulutuksen järjestäjät hyödynsivät erilaisia tukikeinoja vaihtelevasti. Erityisen tuen, OPVA-opintojen ja tukiopetuksen lisäksi muita tukikeinoja olivat muun muassa erilaiset opintojen etenemistä tukevat lisäopinnot ja pajat, henkilökohtainen tukeminen esimerkiksi keskustelujen kautta sekä yhteisopettajuus. Toimivia tuen muotoja on koettu olevan muun muassa kielitietoinen opetus, suomi toisena kielenä (S2) -opettajan ja ammatillisen opettajan samanaikaisopetus, OPVA-opinnot, erilaiset pajat, pienet opiskelijaryhmät, työelämäjaksojen aikainen S2-opetus, riittävät ohjausresurssit ja ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyyden hyödyntäminen (Hievanen ym. 2020, 153).

Opiskeluvalmiuksia tukevat opinnot (OPVA)

Vuoden 2018 alussa voimaan tulleeseen lakiin kirjattiin, että koulutuksen järjestäjällä on mahdollisuus järjestää opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja osana tutkintoon johtavaa koulutusta. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 61 §:n mukaan ammatillisen koulutuksen opiskelija on ollut oikeutettu saamaan sellaista opetusta ja ohjausta, joka mahdollistaa tutkinnon perusteiden mukaisen ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamisen. Opiskelija on voinut osallistua OPVA-opintoihin yhteensä enintään kuuden kuukauden ajan. Opiskeluvalmiuksia tukevat opinnot ovat voineet olla esimerkiksi suomen tai ruotsin kielen opetusta niille opiskelijoille, jotka tarvitsevat vahvistusta suoritettavaan tutkintoon liittyvässä sanastossa tai esimerkiksi alaan liittyvien kirjallisten aineiston tuottamiseen. Valtioneuvoston selvitykseen vastanneiden mukaan OPVA-opintojen järjestäminen on vaikuttanut myönteisesti opinnoissa pärjäämiseen (Shemeikka ym. 2021, 19; 46).

Muunkieliset opiskelijat osallistuvat OPVA-opintoihin suomen- tai ruotsinkielisiä enemmän. Suuntaa antavaa tietoa opiskelijamääristä on saatavissa eHOKS-raporteista. Taulukossa 18 on esitetty vuosina 2022 ja 2023 ammatillisissa perustutkinnoissa opintonsa aloittaneiden ja eHOKSiin kirjattujen OPVA-opintoja suorittavien opiskelijoiden määrät ja osuudet kieliryhmittäin. Mukana ovat sekä ne

opiskelijat, joiden tavoitteena on koko tutkinto, että ne, jotka aikovat suorittaa tutkinnon osan tai osia. Vuosina 2022 ja 2023 noin viidenneksellä opintonsa aloittaneista muunkielisistä perustutkinto-opiskelijoista oli yksi tai useampi OPVA-opintojakso. Vain 3 %:lla suomea äidinkielenään puhuvista perustutkinto-opiskelijoista oli merkintä OPVA-opinnoista. Vuonna 2023 aloittaneista perustutkinto-opiskelijoista, joille oli eHOKSiin merkitty OPVA-opinnot, 63 %:lla oli äidinkielenään muu kuin suomi, ruotsi tai saame.

TAULUKKO 18. VUONNA 2022 JA 2023 AMMATILLISEN PERUSTUTKINNON ALOITTANEIDEN OPVA-OPINNOT KIELIRYHMITTÄIN eHOKS-MERKINTÖJEN PERUSTEELLA

	2022			2023		
	Ei	Kyllä	Kyllä %	Ei	Kyllä	Kyllä %
OPVA-opintoja						
suomi	62 298	2 157	3 %	61 476	2 022	3 %
ruotsi	2 832	51	2 %	2 718	24	1 %
saame	27	0	0 %	21	0	0 %
muut kielet	13 104	3 138	19 %	15 654	3 450	18 %
Tieto kielestä puuttuu	1–4	1–4		60	15	20 %
Perustutkinnot yhteensä	78 267	5 346	6 %	79 929	5 514	6 %

Lähde: Vipunen, eHOKS

Vuosina 2022 ja 2023 eHOKS-palveluun merkittyjen OPVA-opintojen perusteella hieman alle puolella ammatillisen koulutuksen järjestäjistä on ollut OPVA-opintoihin osallistuneita opiskelijoita. KARVI on arvioinut, että OPVA-opintoihin osallistumisella sekä niiden tarpeen kartoittamisella on tärkeä merkitys opiskelijoiden tutkintoon tai sen osien suorittamiseen tähtäävien realististen opintotavoitteiden näkökulmasta. (Hievanen ym. 2020, 153).

OPVA-opintoja on kehitetty valtakunnallisella hankkeella. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama OPVA haltuun -hanke oli valtakunnallinen verkostohanke, jossa oli mukana 63 ammatillisen koulutuksen järjestäjää. Hankkeen toiminta päättyi keväällä 2024. Hankkeessa rakennettiin mm. OPVA-kampus, jonka tavoitteena on OPVA-opintojen yhdenvertainen toteuttaminen valtakunnallisesti. OPVA-kampus on julkaistu Avointen oppimateriaalien kirjastossa (www.aoe.fi). Kokonaisuus rakentuu kuuteen kokonaisuuteen: opiskelutaidot ja elämänhallinta, kieli ja viestintä, kielitietoisuus ja selkokielisyys ammattiopinnoissa, työelämävalmiudet sekä digi- ja matemaattiset taidot, tukitarpeet ja pedagogiset ratkaisut sekä järjestämisen toimintamallit.²¹ Materiaaleja voi hyödyntää myös muussa opintojen tuessa, ei vain OPVA-opinnoissa.

Ammatillisen koulutuksen oppimisen tuen ja ohjauksen järjestämistä käsitelleen työryhmän ehdotusten ja keväällä 2024 tehdyn hallituksen esityksen perusteella OPVA-opinnot olisivat poistumassa. Opiskelijalla olisi jatkossa mahdollista saada tukiovetusta opetus- ja ohjaushenkilöstöltä opiskelijan tuen tarpeisiin.

²¹ <https://blog.edu.turku.fi/opva/>

Erityinen tuki

Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän tarvitsee säännöllistä tukea opinnoissaan oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi. Opintojen erityisellä tuella pyritään siihen, että opiskelija pystyisi saavuttamaan tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen. Erityisopettaja suunnittelee tukitoimet yhteistyössä opiskelijan sekä muiden opettajien kanssa. Erityistä tukea tarjotaan myös opiskeltaessa työpaikalla.

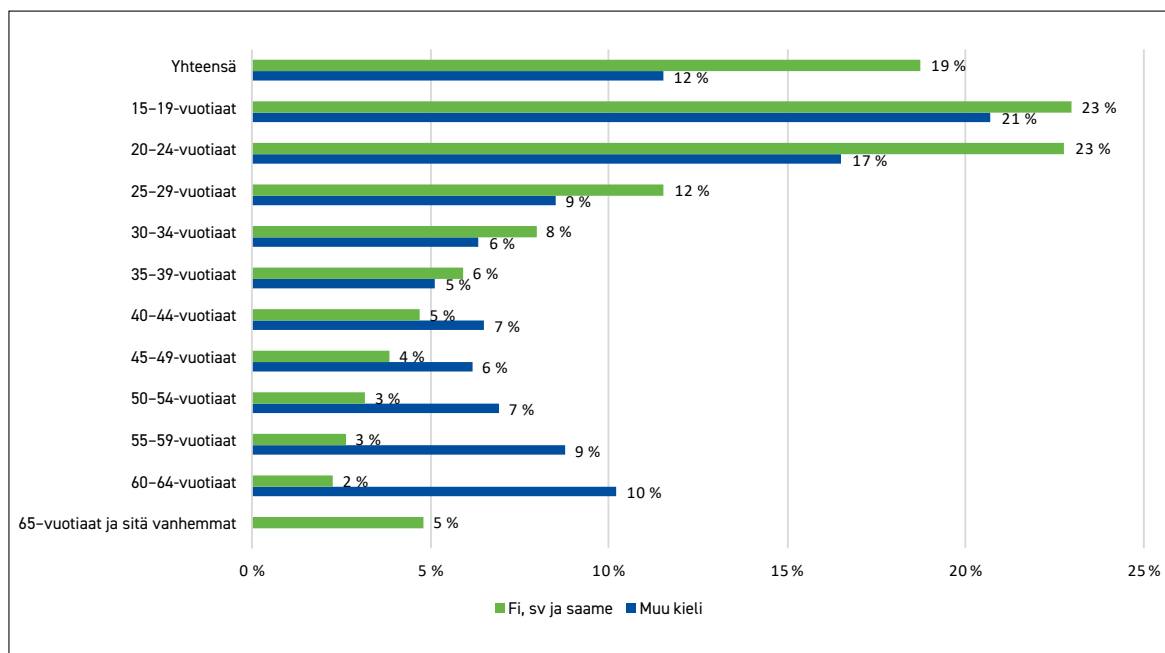
Maahanmuuttotaustaisilla oppijoilla on erityisen tuen tarpeita siinä kuin muillakin oppijoilla, mutta erityinen tuki voi jäädä kielivaikeuksien vuoksi tunnistamatta. On vaikeaa tunnistaa liittyvätkö maahanmuuttotaustaisten opiskelijoin oppimisen haasteet oppimisvaikeuksiin vai puutteelliseen kielitaitoon (ks. esim. Arvonen ym. 2010, ks. myös Kemi 2019).

Vuonna 2023 opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen päivittyvien raporttien perusteella noin 40 %:lla koulutuksen järjestäjistä ei ollut yhtään maahanmuuttotaustaista opiskelijaa, jolle oli viety erityisen tuen jakso Koski-tietovarantoon. Kotoperäisten kielten puhujista osuus oli hieman pienempi (26 %). Mukana on paljon ns. perinteisiä aikuiskoulutuksen ja erityisesti ammatti- ja erikoisammattitutkintojen järjestäjiä, jotka eivät ole usein tehneet erityisen tuen päätöksiä myöskään suomen- tai ruotsinkielisille opiskelijoille.

Alla olevassa kuvassa on erityisen tuen päätöksen saaneiden²² osuudet vuoden 2023 ammatillisten perustutkintojen tutkintotavoitteisista opiskelijavuosista ikä- ja kieliryhmittäin. Erityisen tuen päätöksiä tehdään useammin nuorille opiskelijoille. Kuten edellä on tuotu esiin, muunkieliset opiskelijat ovat keskimäärin vanhempia kuin kotoperäisten kielten puhujat, ja tämä näkyy myös erityisen tuen päätösten osuuksissa. Toisaalta erityisen tuen päätöksiä on tehty suhteessa hieman vähemmän myös nuoremmille muunkielisille, mutta aikuisten ikäryhmissä päätöksen saaneiden osuudet ovat hieman suuremmat kuin kotoperäisten kielten puhujilla. Lukuja tulkitessa on hyvä huomioida, että opiskelijamäärät vanhemmissa ikäluokissa ovat pieniä.

22 Tilasto kuvaa opiskelijoita, jolle on viety erityisen tuen jakso Koski-tietovarantoon.

KUVA 6. ERITYISEN TUEN PÄÄTÖKSEN SAANEIDEN OSUUDET TUTKINTOTAVOITTEISTEN PERUSTUTKINTOJEN OPISKELIJAVUOSISTA IKÄ- JA KIELIRYHMITTÄIN VUONNA 2023

Lähde: Vipunen, Rahoitusperusteet ja kustannukset, painottamattomat opiskelijavuodet -päivittyvä raportti, Koski

Ammatillisen koulutuksen oppimisen tuen kokonaisuutta ollaan uudistamassa. Keväällä 2024 tehdyn hallituksen esityksen mukaan säädetään opiskelijan oikeudesta oppimisen tukeen.

Mukauttaminen

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan osaamisen arviointia voidaan mukauttaa ammatillisissa perustutkinnoissa, jos hän ei pedagogisista järjestelyistä ja tiiviistä tuesta huolimatta pysty saavuttamaan tutkinnon ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden arvosanan tyydyttävä 1 -tason mukaista osaamista, ja jos sitä ei ole tutkinnon perusteissa erikseen kielletty. Arviointia voidaan mukauttaa vain niiltä osin, kuin se on opiskelijan valmiudet ja tavoitteet huomioon ottaen välttämätöntä. Opiskelijalle laaditaan tällöin henkilökohtaiset, mukautetut arviointikriteerit.²³ Koski-tietovarannosta tehdyn erillispoiminnan mukaan vuonna 2022 ammatillisen perustutkinnon suorittaneista 1,5 %:lle oli tehty yksi tai useampi mukautus. Vuonna 2023 osuus oli 1,7 %. Kieliryhmittäin tarkasteltuna muun kuin suomen- ja ruotsinkielisille mukautuksia oli tehty keskimäärin hieman vähemmän: vuonna 2022 osuus oli 1,3 % ja vuonna 2023 1,4 %. Vaikka mukautuksia pitäisi tehdä vain opiskelijoille, joilla on erityisen tuen päätös, noin joka kymmeneltä ei löytynyt merkintää erityisen tuen jaksosta. Tämä koskee kaikkia kieliryhmiä.

23 <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/opas/4426603/tekstikappale/4438306>

Poikkeaminen

Ammatillisen koulutuksen laki mahdollistaa sen, että joissakin tilanteissa ammatillista perustutkintoa suorittavan opiskelijan kohdalla voidaan poiketa osaamistavoitteista tai ammattitaitovaatimuksista. Poikkeaminen tarkoittaa sitä, että opiskelijalta ei edellytetä kaikkea tutkinnon perusteissa määrättyä ammattitaitoa tai osaamista. Poikkeamisesta huolimatta tavoitteena on, että opiskelija suorittaisi tutkinnon. Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poiketaankin vain siltä osin, kuin se opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet ja valmiudet huomioon ottaen on välttämätöntä.²⁴

Poikkeamisen yleisyyttä on selvitetty Koski-palveluun tehdyllä poiminnalla. Jos koulutuksen järjestäjä on tehnyt päätöksen ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoista poikkeamisesta, ilmoitetaan poikkeaminen sitä koskevan tutkinnon osan lisätiedoissa. Jos taas poiketaan koko osa-alueesta, tulee opiskelijan suorittaa vastaava osaamispistemäärä kyseiseen tutkinnon osaan liittyviä muita valinnaisia opintoja. Tilannekuvaa varten haluttiin tarkastella erityisesti sitä, kuinka usein poiketaan kokonaan toisen kotimaisen kielen osa-alueesta. Koski-palvelusta tehdyn erillispoiminnan mukaan vuonna 2023 muunkielisistä perustutkinnosta valmistuneista 60 %:lta (n=4480/7482) ei löydy arvosanaa pakollisesta viestintä ja vuorovaikutus toisella kotimaisella kielellä -osa-alueesta, mistä voidaan päätellä, että osa-alueesta on poikettu kokonaan. Vastaavasti arvosana puuttuu 22 %:lta suomenkielisiä opiskelijoita.

Tilastotieto ei luonnollisesti kerro siitä, onko poikkeamisia ja mukauttamisia tehty tarkoituksenmukaisesti opiskelijan opinto- ja työllistymispolkujen näkökulmasta. KARVIN vuonna 2020 tekemässä arvioinnissa todettiin, että opiskelijoiden heikoista lähtövalmiuksista ja tuen tarpeesta huolimatta koulutuksen järjestäjät eivät aina hyödynnä kaikkia käytettävissä olevia mahdollisuuksia (Hievanen ym. 2020, 173).

Kielitietoisuus

Kielitietoisessa opetuksessa ja ohjauksessa jokainen opettaja ja ohjaaja toimii kielellisenä mallina ja opettamansa alan kielen opettajana. Kaikki opiskelijat hyötyvät kielitietoisesta opetuksesta, mutta erityisen tärkeää se on opiskelijoilla, joilla on heikko kielitaito. Kielitietoisella opetuksella tuetaan sekä opittavan asian että kielitaidon osaamista. Ammatillisessa koulutuksessa opiskellaan työelämässä tarvittavaa kieltä. Vuorovaikutus työpaikalla edellyttää ammattisanaston sekä kielen käytön tapojen ymmärrystä ja hallintaa, jotta opiskelija voi kiinnittyä työyhteisöön sekä laajemmin yhteiskuntaan. Kielitietoisuutta tulisi kehittää kaikilla koulutusasteilla, sillä kielitietoinen opetus edistää oppijoiden mahdollisuuksia edetä opintopolullaan (Hievanen ym. 2023).

Kielitietoisuuden merkitys on kasvanut viime vuosina entisestään. Sen lisäksi että erikielisten opiskelijoiden määrät ovat monin paikoin kasvaneet, vuoden 2018 alusta alkaen ei ole enää järjestetty valtakunnallista kielikoetta. Yhteisistä kielitaitovaatimuksista luovuttiin, jotta ne eivät muodostaisi esteitä koulutukseen pääsyyn ja näin ollen lisäisi maahanmuuttotaustaisten riskiä jäädä työelämän ulkopuolelle. Katsottiin, että kielitaito kehittyy opiskelun ja työpaikalla järjestettävän koulutuksen aikana. (OKM 2019, 29–30.) Koulutuksen järjestäjien tulee kuitenkin edelleen varmistaa, että opiskelijaksi hyväksytyllä henkilöllä on tarvittava kielitaito opintojen suorittamiseen. Kuten opintojen kulkua koskevassa luvussa todettiin, Karvin vuonna 2020 tehdyn arvioinnin mukaan lähes kaikki järjestäjät arvioivat kielitaidon tasoa hakeutumisvaiheessa. KARVIN selvitykseen vastanneiden opettajien

24 <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/opas/4426603/tekstikappale/4438306>

näkemyksen mukaan kielitaitovaatimusten joustavoittamisen seurauksena kielitaidon tason nähtiin pääosin heikentyneen. (Hievanen ym. 2020, 144–147.)

Maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden kasvanut määrä ja ammatillisen koulutuksen pääsyvaatimusten joustavoittaminen ovat lisänneet tarvetta kiinnittää huomiota henkilöstön täydennyskoulutustarpeisiin, erityisesti kielitietoisuuden osaamisessa. Karvin vuonna 2020 julkaiseman arvioinnin perusteella havaittiin tämä tarve. Noin neljännes opettajista (24 %) ja kolmannes koulutuksen järjestäjistä (32 %) arvioi, etteivät he opeta opiskelijoitaan kielitietoisesti. Kolmasosa järjestäjistä (34 %) ja opettajista noin puolet (55 %) kertoi puutteista opetushenkilöstön ohjauksessa ja täydennyskoulutuksessa. (Hievanen ym. 2020 s. 159–160.)

Syksyllä 2021 tehdyssä selvityksessä todettiin myös tarve kielitietoisuutta lisäävälle täydennyskoulutukselle: koulutuksen järjestäjien vastaajista 56 % arvioi henkilöstöllä olevan hyvät valmiudet toteuttaa kieli- ja kulttuuritietoista opetusta, mutta silti 57 % henkilöstön vastaajista koki tarvitsevana kielitietoisuutta lisäävää täydennyskoulutusta. Selvityksessä nousi myös esille, että monet (63 %) vastaajista kokivat ajanpuutetta laadukkaan kielitietoisuuden opetuksen ja ohjauksen toteuttamiseksi. Lisäksi vähän yli puolet (54 %) koki johdolta saamansa tuen asiassa riittämättömäksi. (Owal Group 2022, 168–171.)

Kielitietoisuuden edistämiseksi S2-opettajan ja ammatillisen opettajan samanaikaisopetus koetaan merkittävänä keinona. Opettajien havaintojen mukaan samanaikaisopetukselle on tarvetta erityisesti niiden opiskelijoiden kohdalla, joilla on heikoin suomen kielen taito. (Hievanen ym. 2020, 153.) Opettajien osaamisen kehittymistä voidaan tukea samanaikaisopettajuudella myös suomi toisena kielenä (S2) -opettajan kanssa (mt., 175).

Kielitietoisuuteen kuuluvat myös erilaisten kielten arvostus ja monikielisyys. Monikielisyyttä on erilaisten tekstityyppien lisäksi opiskelijoiden käyttämien erilaisten kielten hyödyntäminen. Opiskelijan oman kielen käytön eduista ei olla ammatillisessa koulutuksessa aina tietoisia (Mustonen ym. 2020). Monikielisen pedagogiikan on nähty lisäävän osallisuutta, osallistumisen mahdollisuuksia, motivaatiota ja ymmärrystä (Seilonen 2024, Välitetään kielistä -seminaari). Maahanmuuttotaustaiset opiskelijat käyttävät usein keskenään omaa äidinkieltään, mikä tutkimusten mukaan tukee ja syventää sisältöjen ja kielen oppimista sekä monikielisen identiteetin rakentumista (ks. esim. Cummins 2007). Opetuksessa monikielisiä käytänteitä tulisi kehittää, jotta opiskelijat saavat käyttää kaikkia kielellisiä resurssejaan ammattiin opiskeltaessa (Mustonen ym. 2020).

Tuki työpaikalla järjestettävässä koulutuksessa

Työpaikalla järjestettävä koulutus on yksi keino tukea opiskelijan kiinnittymistä työelämään ja yhteiskuntaan. Työelämälähtöistä koulutusta on kehitetty 2000-luvun ajan ja yhtenä tavoitteena on ollut edistää maahanmuuttoajataustaisten opiskelijoiden työelämäkontaktien syntymistä ja opiskelijoiden työllistymistä. KARVIN vuoden 2020 arvioinnissa onkin korostettu työelämän merkitystä kielitaidon edistämiseksi ja todettu, että työpaikalla järjestettävä koulutus tukee maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden tutkintokielen oppimista, työelämäkontaktien syntymistä ja työllistymistä. Haasteita työelämässä oppimiselle on asettanut kuitenkin opettajien kokemuksen mukaan sopivien työpaikkojen saatavuus. Opettajista 28 % koki sopivien työpaikkojen saatavuuden haasteelliseksi. (Hievanen ym. 2020, 158.)

Jos maahanmuuttotaustaisella opiskelijalla on heikko opetuskielen kielitaito, työpaikalla järjestettävässä koulutuksessa on tärkeää huomioida opiskelijan kielitaitoa tukevat keinot. Työpaikalla

tapahtuva ohjaus, oppilaitoksen ja työpaikan välinen yhteistyö sekä selkokielinen ohjaus ja viestintä ovat keskeisiä tekijöitä opiskelijan kielellisen kehityksen kannalta. (Alisaari 2023, Kieli vie mennessään -webinaari.) KARVIN arvioinnin vastaajien mukaan kielitaidon edistymistä työpaikalla on tuettu useimmiten sähköisten työkalujen avulla. Tämän lisäksi tukea työpaikalla oppimiseen on annettu yleisimmin perehdyttämällä työpaikkaohjaajat tukemaan kielen oppimista. Sen sijaan opettajat ovat käyneet harvemmin työpaikalla tai opiskelijat oppilaitoksessa opiskelemissa kieltä. (Hievanen ym. 2020, 157.)

Työpaikkaohjaajien ohjausvalmiuksiin ei aina kiinnitetä riittävästi huolta, ilmeni myös Owl Groupin vuonna 2022 (162; 171) tekemästä selvityksestä. Selvitykseen osallistuneista koulutuksen järjestäjistä lähes puolet (48 %) totesi, ettei tarjolla ollut työpaikkaohjaajien koulutusta eri kieli- ja kulttuuritaustaisten opiskelijoiden ohjaamiseen. Osa vastaajista ei osannut sanoa, oliko koulutusta tarjolla. Vain viidenneksellä vastaajista koulutusta oli tarjolla kaikille tarvitseville. Yhtä lailla vain 20 % henkilöstön vastaajista tunnisti oppilaitoksen järjestävän työpaikkaohjaajille suunnattua kieli- ja kulttuuritaustaisten opiskelijoiden ohjauskoulutusta. Vastaajista 66 % näki, että työpaikkaohjaajat tarvitsisivat lisää koulutusta.

Työpaikalla oppimisessa maahanmuuttotaustaisia opiskelijoita hyödyttäisi säännöllinen yhteys oppilaitokseen. Karvin arvioinnin keskusteluissa toimiva yhteistyö työpaikan, työpaikkaohjaajien ja opetushenkilöstön välillä nousi keskeiseksi, kun pohdittiin tekijöitä onnistuneeseen työelämässä oppimiseen. (Hievanen ym. 2020, 159.) Työelämän tarve kielitietoiseen ohjaukseen on tunnistettu ja siihen on tuotettu myös erilaista tukimateriaalia.²⁵

Yhteiset tutkinnon osat

Yhteiset tutkinnon osat sisältyvät pakollisina ammatillisiin perustutkintoihin. Useisiin ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin on mahdollista myös sisällyttää yhteisten tutkinnon osien sisältöjä. Yhteisillä tutkinnon osilla vahvistetaan työssä ja elämässä tarvittavia perustaitoja sekä valmiuksia jatko-opintoihin ja elinikäiseen oppimiseen. Yhteisten tutkinnon osien laajuus on yhteensä 35 osaamispistettä (osp). Yhteiset tutkinnon osat sisältävät viestintä- ja vuorovaikutusosaamista, matemaattis-luonnontieteellistä osaamista ja yhteiskunta- ja työelämäosaamista. Opiskelijoiden kielitaidon kehittymistä voidaan tukea erityisesti viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen -tutkinnon osassa. Tutkinnon osaan sisältyvät osa-alueet viestintä- ja vuorovaikutus äidinkielellä, viestintä- ja vuorovaikutus toisella kotimaisella kielellä ja viestintä- ja vuorovaikutus vieraalla kielellä. Viestintä- ja vuorovaikutus äidinkielellä osa-alueen voi suorittaa opetus- ja tutkintokielen mukaisesti. Lisäksi, mikäli koulutuksen järjestäjä mahdollistaa, osa-alueen voi suorittaa muun muassa S2-kielellä tai opiskelijan omalla äidinkielellä.

Maahanmuuttotaustaiset opiskelijat osallistuvat usein samoissa ryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa ammatillisen perustutkinnon ammatillisten ja yhteisten tutkinnon osien opetukseen ja ohjaukseen. Karvin tekemään arviointiin osallistuneiden opettajien arvion mukaan maahanmuuttotaustaiset opiskelevat enemmän yhteisiä tutkinnon osia omissa ryhmissään kuin ammatillisia tutkinnon osia. Opiskelijoiden menestymiseen sekä ammatillisissa että yhteisissä tutkinnon osissa

²⁵ Ks. Ohjaan.fi ja <https://ohjaan.fi/ohjaamme/kielitietoinen-ja-monikulttuurinen-ohjaus/>. Esimerkiksi Opetushallituksen rahoittamassa KIELO-hankkeessa (2018–2020) huomioitiin erityisesti työelämän tarve kielitietoisuuteen. Ammatillisen koulutuksen työelämässä tapahtuvan opiskelun myötä myös työpaikoilla tarvitaan maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden ohjaustaitoja. Hankkeen aikana kehitettiin muun muassa työpaikkaohjaajille suunnattu huoneen taulu, joka muistuttaa kielitietoisuuden tärkeydestä ja antaa vinkkejä maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden työpaikkaohjaukseen. Työpaikkaohjaajien valmiuksiin kiinnitetään huomiota myös Vierko-hankekokonaisuudessa (<https://www.keuda.fi/keuda/hankkeet/vierko/>).

vaikuttaa merkittävästi heidän kielellinen taitotasonsa. Maahanmuuttotaustaiset opiskelijat tarvitsevat usein enemmän tukea yhteisten tutkinnon osien kuin ammatillisia tutkinnon osien suorittamisessa. (Hievanen ym. 2020, 155–173.) Keskeistä on riittävän ohjauksen saaminen yhteisten tutkinnon osien suorittamiseen (Shemeikka ym. 2021:29 s. 155).

Suomi tai ruotsi toisena kielenä

Perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa oppija voi opiskella suomi tai ruotsi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärää (S2), jos hänen äidinkiелensä ei ole suomi, ruotsi tai saame tai hänellä on muutoin monikielinen tausta. Suomi toisena kielenä -opintojen tehtävänä on tukea oppilaan monikielisuuden kehittämistä sekä tarjota välineitä kielitaidon elinikäiseen kehittämiseen rakentamalla oppilaan kielellistä ja kulttuurista identiteettiä. Ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa S2-opetus sijoittuu tutkinnon perusteissa viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen tutkinnon osaan, mutta tukea suomen kielen oppimiseen voidaan tarjota myös muiden yhteisten tai ammatillisten tutkinnon osien opetuksessa ja työpaikalla järjestettävässä koulutuksessa. Ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin ei sisälly yhteisiä tutkinnon osia, mutta suomea tai ruotsia toisena kielenä voi opiskella erillisinä valinnaisina tutkinnon osina.

Vuonna 2023 muiden kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisten opiskelijoiden osuus ammattillisen koulutuksen opiskelijoista oli 15 %. Äidinkieleksi merkitty kieli ei suoraan kerro suomen tai ruotsin kielen tasosta, mutta sitä voi käyttää suuntaa antavana tietona, kun tarkastellaan opetuskielen tuen tarvetta. Syksyllä 2021 toteutettuun selvitykseen osallistuneiden koulutuksen järjestäjien mukaan opiskelijoiden tarve suomi tai ruotsi toisena kielenä -opintoihin tai kielelliseen tukeen vaihteli erittäin paljon. Koulutuksen järjestäjistä 79 % kertoi, että heillä on opiskelijoita, joilla on suomi tai ruotsi toisena kielenä -tuen tarvetta. Eniten tuen tarvetta oli poistuneen VALMA-koulutuksen opinnoissa. Lähes kaikilla VALMA:a järjestäneillä oli opiskelijoita, joilla esiintyi S2 -tuen tarvetta. Ammatillista perustutkintoa järjestäneistä tuen tarvetta havaitsi 75 % ja ammatti- ja erikoisammattitutkintoa järjestäneistä 61 %. Koulutuksen järjestäjien arvioissa tukea tarvitsevien määrä vaihteli alle 1 %:n ja 80 %:n välillä. Suurin osa arvioi, että S2-tukea tarvitsevia opiskelijoita oli alle 10 prosenttia opiskelijoista. (Owal Group 2022, 148–149.)

Pakollisia S2-suorituksia voidaan seurata Koski-tietovarantoon tallennettujen suoritusten perusteella. Tarkasteluun on otettu mukaan vain niiden suoritukset, jotka ovat ilmoittaneet äidinkielekseen muun kuin suomen tai ruotsin. Vaikka ilmoitettu äidinkieli ei kerro tutkintokielen taidon tasosta, tämä raja on tehty siksi, että jos kotimaiset kielet otettaisiin mukaan, riski väärin suoritusmerkintöjen sisällyttämiselle otantaan kasvaisi. Alla olevassa taulukossa on mukana opiskelijat, joiden äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi. Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä, suomi toisena kielenä -osa-alueen suoritukset ovat hieman vähentyneet vuoden 2021 jälkeen.

TAULUKKO 19. S2- JA R2- OSA-ALUEEN PAKOLLISET SUORITUKSET 2021, 2022 JA 2023

	S2	R2	Yhteensä
2021	4829	137	4966
2022	4412	111	4523
2023	4085	134	4219

Lähde: Koski-tietovaranto

Pienentyneet suoritusmäärät herättävät kysymyksiä, sillä muunkielisten osuus perustutkinto-opiskelijoista on vuosittain hieman kasvanut. Koska opiskelijat suorittavat näitä tutkinnon osia henkilökohtaistetusti ja vain kerran opintojensa aikana, vuosikohtaiset suoritusilastot eivät kerro suoraan sitä, mikä S2 tai R2 -opetuksen tarjonta ja merkitys on.²⁶ Koska tieto suoritusmääristä saadaan Koski-tietojärjestelmään täytettyjen koodistojen kautta, inhimillisten virheiden mahdollisuutta ei voida sulkea pois: jälkikäteen ei voida tietää, onko tarkentava kielikoodi ollut kaikilla kirjaajilla käytössä.

S2-opetusta annetaan monin eri tavoin. Syksyllä 2021 tehtyyn tiedonkeruuseen vastanneista suurin osa (83 %) totesi järjestävänsä S2-opetusta yhteisinä tutkinnon osina (viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä, suomi toisena kielenä). Vähän yli puolet (54 %) kertoi järjestävänsä S2-opetusta integroituna viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä -opetukseen. 51 % taas kertoi käyttävänsä OPVA-opintoja S2-opetukseen. Noin puolet koulutuksen järjestäjistä järjesti S2-opetusta osittain omana ryhmänä ja osittain integroituna viestintä- ja vuorovaikutus äidinkielellä -opetukseen. Osittain integroituna ammatilliseen opetukseen S2-opetusta järjesti 30 % vastaajista. Samanaikaisopettajuutta hyödynsi ammatillisissa opinnoissa 43 % ja yhteisissä tutkinnon osissa 27 % vastaajista. Henkilöstökyselyyn vastanneiden tulokset noudattelivat pääosin koulutuksen järjestäjien vastausnäkökymää. Järjestäjiin verrattuna henkilöstö ilmoitti integroinnin viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä -opetukseen vähäisemmäksi (35 %). (Owal Group 2022, 159–161.)

Owal Groupin tekemään selvitykseen (2022, 165) osallistuneiden mukaan S2-opetusta antavat pääosin erikoistuneet S2-opettajat. Lisäksi tämän jälkeen eniten S2-opetusta antavat YTO-opettajat ja erityisopettajat. Kokonaisuudessaan S2-tuen tai opetuksen antamiseen osallistuivat ammatilliset opettajat, YTO-opettajat, S2-opettajat, erityisopettajat, ohjaavat opettajat, työvalmentajat ja monikieliset ohjaajat.

Opiskelijan oma äidinkieli ja vieras kieli

Koulutuksen järjestäjän on mahdollisuus tukea opiskelijan oman äidinkielen osaamista yhteisissä tutkinnon osissa. Oman äidinkielen opintojen tarjoamisesta päättää koulutuksen järjestäjä. Käytännössä viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä, opiskelijan äidinkieli -osa-alueen opetusta on Koski-tietovarannon mukaan tarjolla vain yksittäisillä koulutuksen järjestäjillä ja yksittäisille opiskelijoille. Vuonna 2021, 2022 ja 2023 pakollisia valtakunnallisia viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä, opiskelijan äidinkieli -osa-alueen suorituksia oli yhteensä noin 30²⁷. Oman äidinkielen opetuksessa haasteita tuottavat järjestelykysymykset sekä oman äidinkielen opettajien kelpoisuusvaatimukset, sillä ulkomailla opettajankoulutuksen suorittaneet eivät välttämättä täytä Suomen vaatimuksia, ja täydennyskoulutusta on tarjolla riittämättömästi (Pyykkö 2017 s. 99).

Opiskelijan omaa äidinkieltä on suoritettu myös viestintä ja vuorovaikutus vieraalla kielellä -opinnoissa, vaikkakin harvemmin. Koskeen ei myöskään aina ole kirjattu opiskeltua kieltä. Kuitenkin esimerkiksi vuonna 2023 yli 90 % muunkielisistä suoritti pakollisena vieraana kielenä englantia, mutta mukana on kirjauksia osa-alue suorituksista seuraavista kielistä: venäjä, arabia, espanja, turkki, kurdi, persia, farsi, ranska ja albania. 20 arabiankielistä opiskelijaa oli suorittanut arabiaa vieraana kielenä.

26 Lukuja voi suuntaa antavasti tarkastella suhteessa vuosikohtaisiin viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä suoritusmääriin: Muun kuin suomen- tai ruotsinkielisten kaikista pakollisista viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä -suorituksista vuonna 2021 81 % (4966/6094) oli suomi tai ruotsi toisena kielenä -suorituksia. Vuonna 2022 osuus oli 78 % (n=4523/5815) ja vuonna 2023 60 % (n=4219/ 7036). Tulevaisuudessa tilastointia on tarkoitus kehittää ja tuottaa tilastoja myös tutkinnon suorittaneista.

27 Suorituskielien yleisyysjärjestyksessä: viro, englanti, tanska, portugali, venäjä, ukraina, albania, kurdi, vietnam, kiina, bosnia, tšetšeeni ja uzbekki.

4 OPISKELIJOIDEN HYVINVOINTI

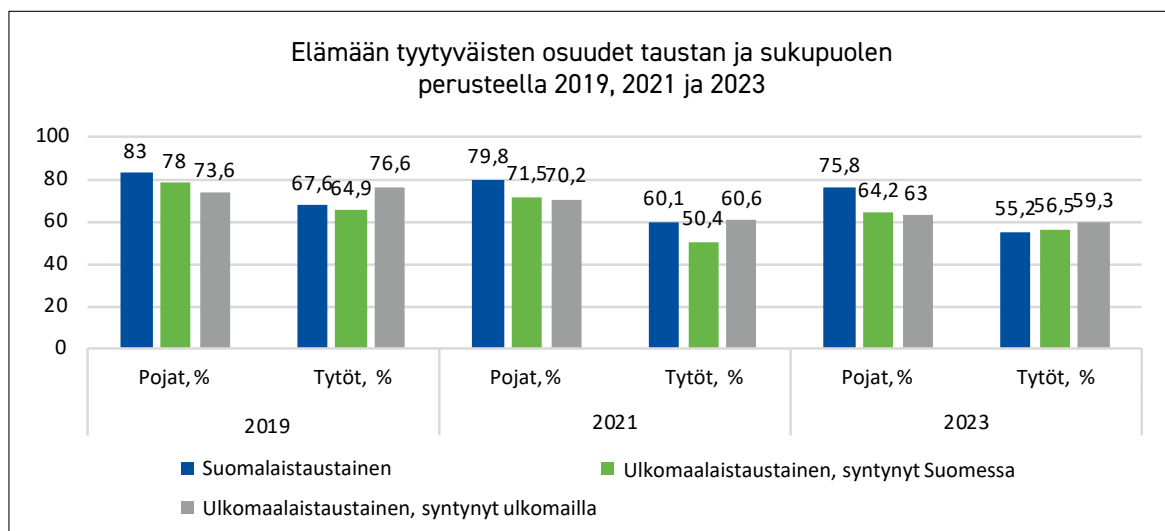
Seuraavaksi avataan tilannekuvaa opiskelijoiden hyvinvoinnin näkökulmista käytössä olevan tiedon pohjalta. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla on oikeus saada tarvitsemaansa tukea ja ohjausta opintoihinsa. Koulutuksen järjestäjän toimintakulttuurin tulisi edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä ympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä²⁸. Tilannetietoa näiden toteutumisesta maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden kohdalla voidaan koota opiskelijan kielen ja kansallisuuden perusteella ammatillisen koulutuksen Arvo-palautteesta, kielen perusteella Amisbarometristä ja syntyperän mukaan Kouluterveyskyselystä.

Tyytyväisyys elämään ja opiskeluun

Nuorten tyytyväisyyttä elämään on mitattu eri selvityksissä. Esimerkiksi vuoden 2022 Nuorisobarometriin vastanneiden nuorten tyytyväisyys elämään yleensä kouluarvosanalla 4–10 ilmaistuna oli 8,27. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien arvio oli 8,23. Sama arvosana saatiin vastaukseksi kysyttäessä asiaa muilta kuin suomen- ja ruotsinkielisiltä nuorilta eri koulutusasteilla. (Kivijärvi 2023, s. 45–46.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Kouluterveyskyselyn tuloksia voidaan tarkastella syntyperän ja sukupuolen mukaan. Vuoden 2023 tulosten perusteella ammatillisen koulutuksen opiskelijoista tyytyväisimpiä elämäänsä olivat suomalaistaustaiset pojat (75,8 %), kun ulkomaalaistaustaisista Suomessa tai muualla syntyneistä osuus oli noin 10 prosenttiyksikköä pienempi. Tyytyväisten tyttöjen osuus oli selkeästi matalampi, ja tyytyväisimpiä heistä olivat ulkomailla syntyneet ulkomaalaistaustaiset (59,3 %), kun suomalaistaustaisista tyytyväisiä oli 55,2 %. Vuoden 2023 tulokset olivat edellisiä vuosia 2019 ja 2021 heikompia ja suurin muutos heikompaan oli ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten tyttöjen tyytyväisyydessä vuosien 2019 ja 2023 välillä, 17 prosenttiyksikköä.

KUVA 7. TYYTYVÄISYYS ELÄMÄÄN AMMATILLISEN KOULUTUKSEN OPISKELIJOIDEN SYNTYPERÄN JA SUKUPUOLEN PERUSTEELLA 2019, 2021 JA 2023

Lähde: Kouluterveyskysely

28 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opiskeluhoolto>

Valtakunnalliseen Amisbarometri-kyselytutkimukseen vuonna 2022 osallistuneista muuta kuin suomea, saamea tai ruotsia äidinkielenään puhuvista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista suuri osa (n. 72 %) oli jossain määrin tai täysin samaa mieltä väittämän kanssa, että opiskelu on hänelle merkityksellistä. Luvussa on tapahtunut lievää nousua verrattuna edelliseen mittaukseen, eli vuoteen 2019 (70 %). Suomen- ja saamenkielisten ryhmässä vastaava luku oli 64 % ja ruotsinkielisten ryhmässä 59 %. Samassa vuoden 2022 kyselyssä 66 % muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvista opiskelijoista sanoi olevansa innoissaan opiskelusta (joko täysin tai osittain samaa mieltä väitteen kanssa). Suomenkielisten (sis. saame) ryhmässä vastaava luku oli 57 % ja ruotsinkielisten joukossa 49 %. (Amisbarometri 2022.)

Harrastuneisuus

Vuoden 2023 Kouluterveyskyselyn mukaan 89,4 % ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista ja 87 % ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista harrasti jotakin vähintään kerran viikossa. Suomalaistaustaisilla vastaava luku oli 91,8 %. On tuotettu tietoa myös siitä, osallistuuko vastaaja harrastamiseen ohjatusti tai omatoimisesti. Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista kolmannes (33 %) kertoi harrastavansa liikuntaa ohjatusti vapaa-ajalla vähintään viikoittain ja osuus oli lähes sama ulkomailla syntyneillä (32 %), mutta suomalaistaustaisista ohjattuun liikuntaan osallistui viikoittain vain reilu viidennes (22 %). Sen sijaan suomalaistaustaisista hieman useampi harrasti liikuntaa omatoimisesti viikoittain (68 %) kuin ulkomaalaistaustaisista (65 %), vaikkakin ero on hyvin pieni.

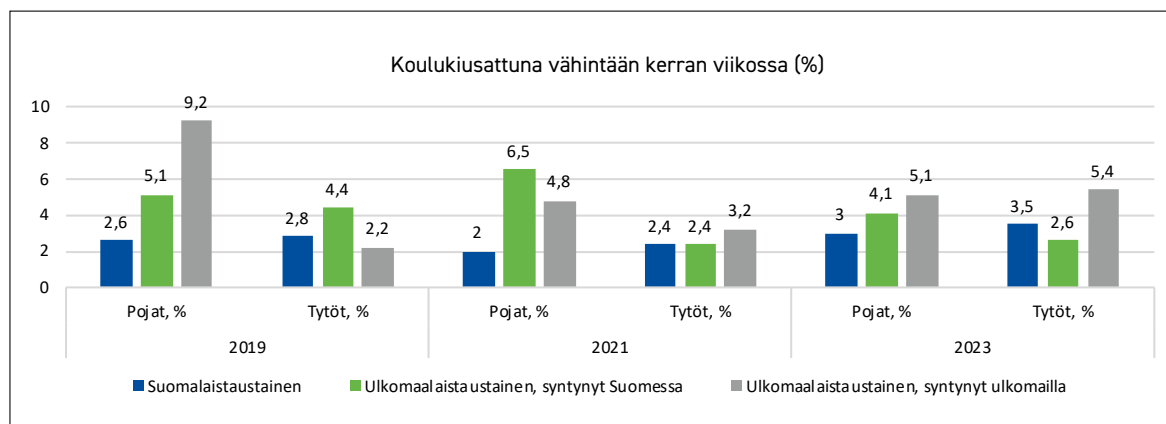
Opiskeluympäristön turvallisuus sekä kiusaamisen ja syrjinnän kokemukset ja niihin puuttuminen

Ammatillisen koulutuksen rahoituskauden 2022–2023 opiskelijapalautteen päättökyselyn mukaan opiskelijat pitivät opiskeluympäristöä yleisesti ottaen turvallisena. Päättökyselyn mukaan muuta kuin suomea ja ruotsia puhuvat kokivat opiskeluympäristön hivenen turvallisempana kuin kansalliskieliä puhuvat: suomea puhuvien keskiarvo oli 4,5/5, ruotsia puhuvien 4,3/5 ja muita kieliä puhuvien 4,6/5. Keskiarvot ovat pysyneet lähes samoina kahtena edeltävänä rahoituskautena. Sama on nähtävissä kysyttäessä kokemuksia yhdenvertaisesta ja tasa-arvoisesta kohtelusta. Kieliryhmästä riippumatta suurin osa opiskelijoista kokee, että heitä on kohdeltu yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti. Muunkielisten antaman arvosanan keskiarvo on hivenen kansalliskieliä puhuvien arviota korkeampi, esimerkiksi rahoituskaudella 2022–2023 suomea äidinkielenään puhuvien keskiarvo oli 4,4/5, ruotsia puhuvien 4,3 ja muita kieliä puhuvien 4,5/5.

Kiusaaminen ja syrjintä ovat oleellisia opiskelijoiden hyvinvointiin vaikuttavia asioita ja ne ovat esillä useissa eri kyselyissä. Arvo-päättökyselyn perusteella lähes joka kymmenes (9 %) muunkielisistä oli (2022–2023 rahoituskaudella) kokenut henkilökohtaisesti kiusaamista, syrjintää tai häirintää oppilaitoksessa tai työpaikalla, kun osuus kaikista vastaajista oli 5 %. Lisäksi noin joka kymmenes oli havainnut kiusaamista, syrjintää tai häirintää oppilaitoksessa tai työpaikalla, mutta ei ollut itse ollut kohteena. Vuoden 2023 Kouluterveyskyselyyn vastanneista ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista pojista ja tytöistä noin 5 % kertoi tullessa kiusatuksi vähintään kerran viikossa. Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista pojista osuus oli noin 4 %, mutta tytöistä jo selkeästi pienempi 2,6 %, mikä oli vähemmän kuin suomalaistaustaisista tytöistä (3,5 %) ja pojista (3 %). Vuosittainen vaihtelu on kuitenkin suurta. Vuonna 2021 ulkomaalaistaustaisista Suomessa syntyneistä pojista jopa 6,5 % kertoi tullessa kiusatuksi vähintään kerran

viikossa, ja vuoden 2019 korkein lukema oli ulkomailla syntyneillä (9,2 %), kun suomalaistaustaisilla pojilla osuus oli 2,6 %.

KUVA 8. KIUSATUKSI JOUTUMINEN VÄHINTÄÄN KERRAN VIIKOSSA SUKUPUOLEN JA TAUSTAN PERUSTEELLA VUOSINA 2019, 2021 JA 2023

Lähde: THL

Amisbarometrissä on kysytty ammatillisen koulutuksen opiskelijoilta, ovatko he ylipäänsä kokeneet kiusaamista tai väkivaltaa muiden opiskelijoiden taholta ammatillisten opintojen aikana. Vuonna 2022 vastanneista suomenkielisistä (sis. saame) ja ruotsinkielisistä 13 % kertoi joutuneensa kiusatuksi, muunkielisistä 16 %. Muunkielisten osuus on pienentynyt edellisiin kyselyihin nähden: vuonna 2019 kiusatuksi tulleiden osuus oli 23 % ja 2017 25 %. Myös suomen- ja ruotsinkielisten kohdalla oli laskua havaittavissa. Suomenkielisten (sis. saame) kiusatuksi tulleiden opiskelijoiden osuus oli 2019 17 % ja ruotsinkielisten 19 %. Opettajien taholta koettua kiusaamista ja väkivaltaa kysyttiin erikseen, ja vuonna 2022 muunkielisistä 13 % kertoi joutuneensa opettajien kiusaamisen kohteeksi opintojen aikana, suomenkielisistä (sis. saame) 8 % ja ruotsinkielisistä 10 %. Kuitenkin hiukan suurempi osa muunkielisistä opiskelijoista kertoi myös itse kiusanneensa muita opintojen aikana kuin suomen- ja ruotsinkielisistä. Vuosina 2019 ja 2022 näin vastanneiden osuus oli 9 %, kun suomen- ja ruotsinkielisillä osuudet vaihtelivat 4 ja 6 %:n välillä.

Vuoden 2022 Amisbarometrin mukaan muuta kuin suomea, ruotsia ja saamea puhuvat ovat myös kokeneet opiskelujen aikana enemmän seksuaalista häirintää kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvat opiskelijat. Heistä hiukan alle 9 % kertoi kokeneensa oppilaitoksessaan seksuaalista häirintää joko joskus tai usein. Luku on pysynyt samana edelliseen (2019) kyselyyn verrattuna. Opetushallituksen Arvo-opiskelijapalautteen loppukyselyn 2022–2023 mukaan muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvat ovat kokeneet muita useammin (keskiarvo 3,4/5), että kiusaamiseen, syrjintään ja häirintään puututaan, kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvat (keskiarvo 2,8–3,1/5). Kahtena aikaisempana seurantakautena muunkielisten arviot ovat olleet kuitenkin heikompia kuin kotoperäisiä kieliä puhuvien. Tilastointitapa on muuttunut tässä välissä, eivätkä tulokset ole täysin vertailukelpoisia eri vuosina: aikaisemmin väittämään saivat vastata kaikki tutkinnon suorittaneet, mutta viimeisellä rahoituskaudella vain ne, jotka olivat itse kokeneet tai havainneet syrjintää tai häirintää.

Syrjintä, rasismi ja vihapuhe heikentävät elämänlaatua. Ne vaikuttavat esimerkiksi turvallisuuden tunteeseen ja estävät osallistumista yhteiskuntaan. Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla on suurempi riski tulla koulukiusatuksi, mutta myös jäädä vaille hyvää ystävää pääväestöön kuuluviin

yläkoulukäisiin nuoriin verrattuna.²⁹ Maahanmuuttotaustaisten nuorten ja opiskelijoiden toimintaan ja käsityksiin vaikuttavat toiseuden tuntemukset, joita aiheuttavat muodollisten kielitaitovaatimusten lisäksi kulttuurinen etäisyys, vieraantuntuiset normit sekä syrjintä. (Varjo ym. 2019; Alisaari, Kieli vie mennessään -webinaari). Maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden hyvinvointiin ja sen edistämiseen tulisi näin ollen edelleen kiinnittää huomiota muun muassa opintojen ohjauksessa, yhteisöllisessä opiskeluhuollossa ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelutyössä.

29 ks. <https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus/yhdenvertaisuus-ja-syrjinta>.

LÄHTEET

Ansala, L. (2019). Muuttamisen ja asuinalueiden merkityksistä. Kansantaloudellinen aikakauskirja – 115. vsk. – 3/2019. https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2019/10/KAK_3_2019_nettiin-146-150.pdf

Arvonen, A., Katva, L. ja Nurminen, A. (2010). Maahanmuuttajien oppimisvaikeuksien tunnistaminen. PS-kustannus.

Bernelius, V. & Huila, H. (2021). Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet. Valtioneuvoston julkaisu 2021:7. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162857>

Cummings, J. (2007). Rethinking Monolingual Instructional Strategies in Multilingual Classrooms. Canadian Journal of Applied Linguistics.

Eid, M. & Castaneda, A. (2023) Ulkomaalaistausten nuorten hyvinvointi tutkimusten ja tilastojen valossa, Valtion nuorisoneuvosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2023/05/Ulkomaalaistaustaisten-nuorten-hyvinvointi-tutkimusten-ja-tilastojen-valossa_FINAL.pdf

Goman, J., Hievanen, R., Kiesi, J., Huhtanen, M., Vuojus, T., Eskola, S., Karvonen, S., Kullas-Norrgård, K., Lahtinen, T., Majanen, A., Ristolainen, J. (2021). Erytynen tuki voimavaraksi. Arviointi ammatillisen koulutuksen erityisestä tuesta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Julkaisut 17:2021. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1721.pdf

Hakamäki-Stylman, V. & Kilpeläinen, P. (2023). Näyttötoiminnan laatu ja näytöissä osoitettu osaaminen. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Julkaisut 4:2023. <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/nayttotoiminnan-laatu-ja-naytoissa-osoitettu-osaaminen>

Hievanen, R., Frisk, T., Väättäin, H., Mustonen, K., Kaivola, J., Koli, A., Liski, S., Muotka, V. & Wikman-Immonen, A. (2020). Maahanmuuttajien koulutuspolut. Arviointi vapaan sivistystyön lukulaitokoulutuksesta, aikuisten perusopetuksesta ja ammatillisen koulutuksen kielitaitovaatimusten joustavoittamisesta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Julkaisut 11:2020 <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/maahanmuuttajien-koulutuspolut>

Hievanen, R., Laimi, T., Ukkola, A., Venäläinen, S. ja Väättäin, H. Eriarvoistumisen ehkäiseminen edellyttää maahanmuuttotaustaisen väestön kieli- ja perustaitojen turvaamista. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Policy brief 7:2023. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/Karvi_Policy-brief_0723.pdf

Jänkälä, J.-P. (2020). Osataanko sukupuolesta ja muista eroista keskustella oppilaitoksissa? Kevään kyselyn tuloksia. <https://www.potentiaalihanke.fi/osataanko-tasa-arvosta-ja-yhdenvertaisuudesta-keskustella/>

Kemi, K. (2019). Aikuisten maahanmuuttajien oppimisen tuen kehittäminen. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(6). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2019/aikuisten-maahanmuuttajien-oppimisen-tuen-kehittaminen>

Kieli vie mennessään -webinaari, 1.2.2023, Alisaari, J. (2023). <https://www.oph.fi/fi/tapahtumat/2023/kieli-vie-mennessaan-kieli-voimavarana-ammattillisen-koulutuksen-opetuksessa-ja>

Kivijärvi, A. (toim.) (2023) Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022, Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto. [Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022 \(tietoanuorista.fi\)](https://www.tietoanuorista.fi)

Mustonen, S., Puranen, P. & Suni, M. (2020). Maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden tasa-arvoisen osallisuuden tukeminen ammatillisessa koulutuksessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 11(6). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2020/maahanmuuttotaustaisten-opiskelijoiden-tasa-arvoisen-osallisuuden-tukeminen-ammattillisen-koulutuksessa>

OKM 2023. Ammatillisten tutkintojen kehittäminen: Työryhmän väli- ja loppuraportti. <https://okm.fi/-/ehdotukset-ammattillisten-tutkintojen-kehittamiseksi-edistavat-jatkuvaa-oppimista>

Owal Group (2022). Suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen nykytilan arviointi. <https://okm.fi/-/suomi-ruotsi-toisena-kielena-opetuksen-nykytila-ja-kehittamistarpeet-selvitettiin>

Owal Group Oy & MDI (2022). Maahanmuuton mahdollisuudet osaavan työvoiman näkökulmasta (8.6.2022) https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/2904%20Maahanmuuttoselvitys_OG_MDI.%20V29.4.22pdf_1.pdf

Pyykkö, R. (2017). Monikielisyys vahvuudeksi. Selvitys Suomen kielivarannon tilasta ja tasosta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:51. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-535-8>

Shemeikka, R., Schmidt-Thomé, K., Harkko, J., Paavola, J-M., Raunio, M., Alanko, L., Björk, A., Kettunen, P., Kouvonen, A., Pitkänen, S., Ramadan, F., Varjonen, S., Vuorento, M. (2021) *Maahan muuttaneiden koulutus- ja työllisyyspolut*. VN TEAS 2021:29. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163095/VNTEAS_2021_29.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tammenmaa, C. (2020). Usean kielen merkitseminen väestötietojärjestelmään -selvitys. Oikeusministeriön julkaisu. Selvityksiä ja ohjeita 2020:8 [Usean kielen merkitseminen väestötietojärjestelmään-selvitys \(valtioneuvosto.fi\)](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163095/VNTEAS_2021_29.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

TEM 2023. Työllisyysasteet eri tilastoissa, Työ- ja elinkeinoministeriö, Työvoiman ja maahanmuutto- ja kotoutumisyksikkö, 5.5.2023)

Varjo, J., Holmberg, L., & Kalalahti, M. (2019). Maata näkyvissä. Maahanmuuttotaustaisten nuorten toimintahorisontit. Teoksessa M. Jahnukainen, M. Kalalahti, & J. Kivirauma (Eds.), *Oma paikka haussa: Maahanmuuttotaustaiset nuoret ja koulutus*.

Verkkolinkkien toimivuus tarkistettu 7.6.2024

Verkkajulkaisu
ISBN 978-952-13-6949-0 (pdf)
ISSN-L 1798-8918
ISSN 1798-8926 (pdf)